

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН БИЛИМ БЕРҮҮ
ЖАНА ИЛИМ МИНИСТРЛИГИ

М.М.Адышев атындагы Ош Технологиялык Университети

Архитектура жана курулуш институту

«Архитектура, дизайн жана графика» кафедрасы

«Композициялык моделдөө»

сабагы боюнча практикалык сабактарга усулдук колдонмо

750100 «Архитектура», 750200 «Архитектуралык чөйрөнүн дизайны» адистиктери
үчүн

түзгөн: ага окутуучу Абдимомунова Г. Ө.

2025-ж.

УДК 72
ББК 85.118
К63

Бекитилген
АДЖГ кафедрасынын жыйынында
Протокол №5 25.12.2024-ж.

Сунушталган
АжКИ усулдук кеңешинин
Протокол №5 16.01.2025-ж.

Рецензенттер:

Мергенбаева Г.Н. - Кыргыз Республикасынын Сүрөтчүлөр союзунун
мүчөсү, Кипр сүрөтчүлөр союзунун мүчөсү,

Дуйшоев С.Д. - ОшТУнун профессору, техника илимдеринин кандидаты,
доцент

К63 Композициялык моделдөө: практикалык сабактарга усулдук колдонмо / Түзгөн:
Г.Ө. Абдимомунова, ОшТУ- Ош : 2025. - 60 б.

ISBN 978-9967-06-136-1

Методикалык колдонмо «Композициялык моделдөө» дисциплинасы боюнча практикалык сабактарды өткөрүү үчүн арналган, мамлекеттик билим берүү стандартына ылайык келет жана дисциплинанын окуу планына ылайык түзүлгөн. Методикалык колдонмо, физикалык жана механикалык теориялык суроолорду баяндайт, касиеттерди аныктоо үчүн формулаларды берет жана маселелерди чечүүнүн мисалдарын келтирет. Окуу-методикалык колдонмо «Композициялык моделдөө» дисциплинасын окуп жаткан «Архитектура» жана «Архитектуралык чөйрөнүн дизайны» адистиктеринин студенттерине арналган. Архитектуралык маселени чечүүгө концептуалдык, чыгармачылык мамиленин негизинде долбоордун идеясын иштеп чыгуу.

ISBN 978-9967-06-136-1

УДК 72
ББК 85.118

Абдимомунова Г.Ө., 2025

Мазмуну

Киришүү	4
Дисциплинаны окуунун максаты	5
Тема -1: Метр	6
Тема -2: Ритм	10
Тема -3: Динамика	14
Тема -4: Статика	18
Тема -5: Симметрия	23
Тема -6: Асимметрия	27
Тема -7: Ньюанс	31
Тема -8: Контраст	35
Тема -9: Акцент	39
Тема -10: Аналог	43
Тема -11: Доминанта	47
Тема -12: Геометриялык фигуралардын макети	51
Колдонулган адабияттар.....	57

Киришүү

Архитектура тармагында образ жаратууда окуучулардын чыгармачылыкка аң-сезимдүү мамилесин калыптандыруу болуп саналат. Жалпы чыгармачылык процеске, өзгөчө сулуулукка болгон интуитивдик мамиленин негизинде окуучунун эстетикалык табитин өнүктүрүү. Курсту бүтүрүүнүн натыйжасы – логикага, композициянын жана интуициянын негиздерин, эрежелерин жана үлгүлөрүн билүүгө негизделген эки багыттуу чыгармачылык процесстин калыптанышы.

Адамдын чыгармачылык иш-аракети эки түрдүү багытта өнүгүп, бир жагынан курчап турган дүйнөнүн кээ бир предметтерин жана кубулуштарын: адамдарды, жаныбарларды, окуяларды чиймеде, скульптурада же түстө чагылдыруу каалоосун, экинчи жагынан, жаратууга умтулуусун билдирет. Жаратылышта жок формалар адамдардын фантазиясын жараткан. Латын тилинен которгондо «композиция» деген сөз состав, байланыш, курулуш, түзүлүш дегенди билдирет. Композициянын үч негизги түрү бар: фронталдык, көлөмдүү жана терең-мейкиндик.

Дисциплинаны окуунун максаты

Дисциплинаны окуунун негизги максаттары: студенттердин жөнөкөй композициялык окуу формалдуу маселелерди чечүү методун өздөштүрүү. Бул ыкма окуучулардын жеке табитин жана стилин билдирүү менен композициялык чыгармачылыкты калыптандыруу жана жандуу принциптерин чагылдырууну айкалыштырат. Композициялык маселелерди чечүүнүн максаты – бир бүтүндүкө алып келүү болуп саналат. Композициянын ыкмаларын жана принциптерин үйрөнүү жана практикада колдонуу, окуучунун инсандыгынын ой жүгүртүүсүнүн чыгармачылык башталышын калыптандырат жана өнүктүрөт.

Дисциплинаны окуунун натыйжасында студент төмөнкүлөргө милдеттүү:

билиши керек:

- көркөм образды туюнтуунун негизги каражаттары: форма, түс, текстура;
- тегиздикте жана мейкиндикте форманы түзүүнүн жана кабыл алуунун мыйзамдары: тең салмактуулук, биримдик жана баш ийүү, композициялык борбор;
- композицияны гармонизациялоонун каражаттары: ритм, контраст, нюанс, окшоштук, пропорциялар, масштаб;
- композициянын түрлөрү: фронталдык, көлөмдүк, терең-мейкиндик;
- өзүнүн көркөм түрүнүн профилинде, көркөм чыгармачылыктын чектеш чөйрөлөрүндө атайын адабияттарды билүүгө багыттоо;
- композициялык техниканын өнүгүүсүнүн негизги мыйзам ченемдүүлүктөрүн билүү;
- композициянын ар кандай түрлөрүнүн каражаттарынын өзгөчөлүктөрүн билүү жана түшүнүү.

жасай алуу керек:

- маселени чечүүгө концептуалдык, чыгармачылык мамиленин негизинде композициялык идеяны иштеп чыгуу;
- формаларды, структураларды, комплекстерди жана системаларды шайкеш келтирүү үчүн мүмкүн болгон композициялык ыкмаларды колдонуу;
- жөнөкөйдөн татаалга карай функционалдык, композициялык чечимдердин комплексин иштеп чыгуу;
- композициялык калыптар боюнча алган билимдерин композицияны түзүүдө колдонуу;
- композициялык чечимдердин издөө эскиздерин аткаруу;
- көркөм визуалдык образды түзүү.

аткара алат:

- көркөм өнөрдүн ар кандай түрлөрү боюнча практикалык көндүмдөргө ээ;
- чийүүнү өздөштүрүү, чиймелерди ар кандай объектилерди долбоорлоо багытында түзүү жана иштетүү практикасында колдоно билүү;
- конкреттүү чиймени аткаруунун техникасын тандоо принциптерин өздөштүрүү;
- архитектуралык маселени чечүүгө концептуалдык, чыгармачылык мамиленин негизинде долбоордук идеяны иштеп чыгуу;
- формаларды, структураларды, комплекстерди жана системаларды шайкеш келтирүүнүн мүмкүн болгон ыкмалары;
- функционалдык, композициялык чечимдердин комплексин иштеп чыгуу.

Тема - 1: Метр (4 саат)

I. Максаты: Фронталдык композицияны куруунун өзгөчөлүктөрүн изилдөө, объекттердин метрикалык кезектешүүсүн жеткирүү.

1. Сабактын түрү: (практика)

2. Жабдуулар:

Акварель, гуашь (суу боёктору).

Кыл калемдер (колин же белка № 1-4-8).

Гознак кагаз.

Суу идиш.

II. Мурдагы сабакта өтүлгөн материалдардын негизинде кайталоо:

- 1) Композициянын аныктамасы.
- 2) Композициянын түрлөрү.
- 3) Курамынын мыйзамдары.

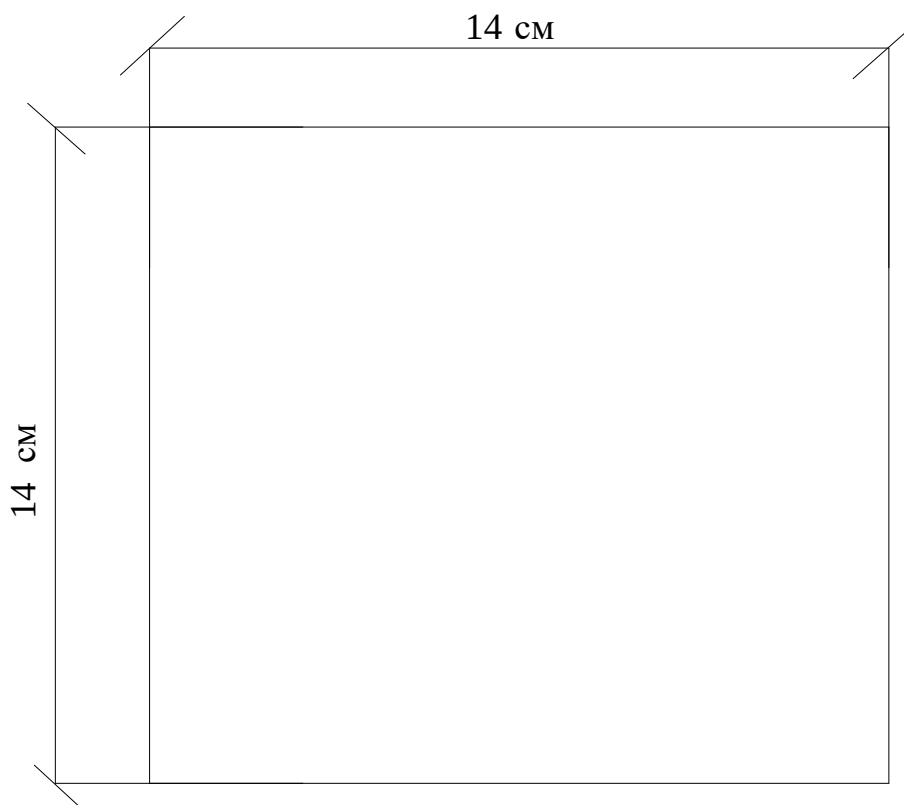
III. Жаңы материалдын презентациясы:

Метр - бул бирдей элементтердин кайталанышына негизделген эң жөнөкөй тартип. Метр - өзгөрүүсүз кайталоо. Форманын сандык өзгөрүүгө, кыймылга жана өнүгүүгө жөндөмдүүлүгү аны куруунун маанилүү объективдүү негиздерин аныктайт. Бир тектүү кыймылдын, бирдей элементтердин алмашылышынын натыйжасы болгон форманын түзүлүшү метрикалык деп аталат. Метрикалык жана ритмикалык тартип катары курулат. Метрикалык катар жөнөкөй, бир элементтин кайталанышына негизделген, же экинчиси менен координацияланганда жана өтө татаалдашкан, композицияда бир эле учурда метрикалык кайталоолордун бир нече катарлары өнүккөндө андан да татаал болушу мүмкүн. Композициядагы формалар, элементтер, бөлүктөр жана алардын ортосундагы бирдей интервалдардын кайталанышы. Бул музыкадагы барлар алмашылышына окшош. Кайталоо форманы кабыл алууну жеңилдетет, аны так жана даана кылат. Бирок, узак убакыт бою, метрикалык курамы монотондуу көрүнүшү мүмкүн. Монотондуулукту жок кылууга жардам берет:

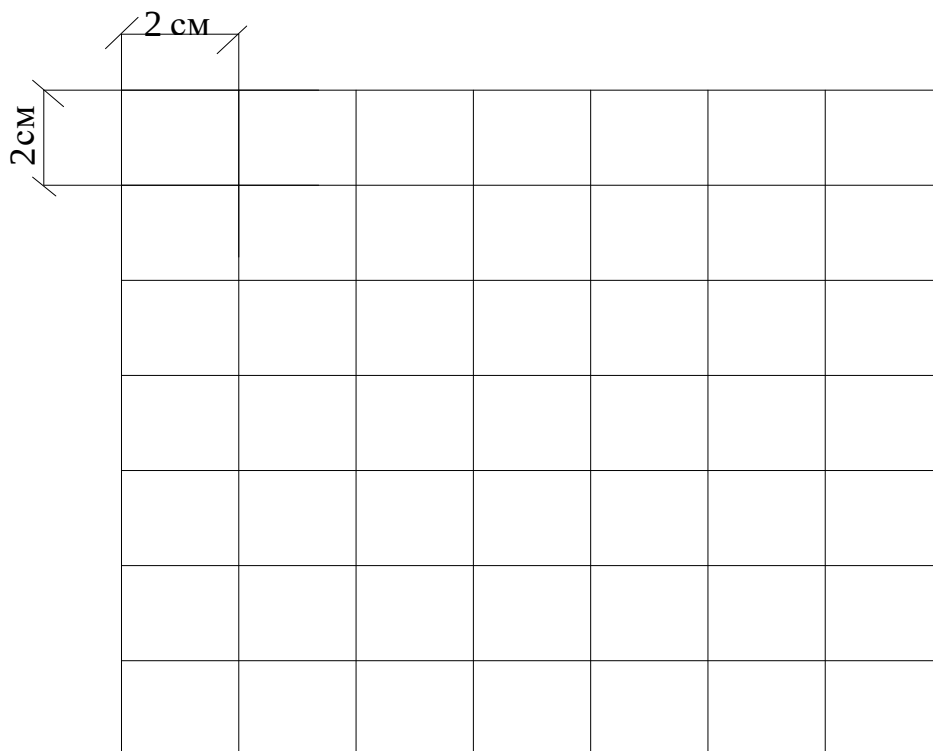
- 1) Түрдүү конструкциялардын бир нече метрикалык катарларынын курамындагы айкалышы;
- 2) Метрикалык катардагы элементтердин топторун тандоо;
- 3) Топтордун ортосунда разрядды белгилөө;
- 4) Метрикалык катарды ага акценттерди киргизүү жолу менен «жандандыруу»;
- 5) Кайталануучу элементтердин жеке касиеттерин өзгөртүү.

Метрикалык системадагы монотондуулукту жоюунун эң активдүү каражаты анын ритм менен айкалыштыруу же форманы жөн эле ритмизациялоо.

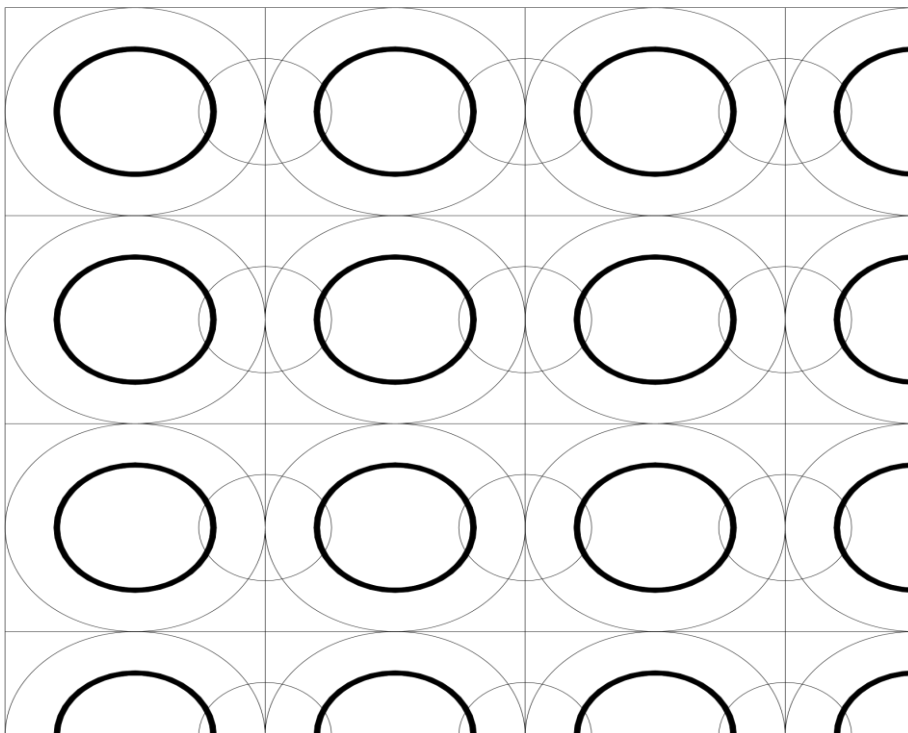
Мисалы: Фронталдык композициянын метрикалык кезектешүүсүн куруунун иреетин, аткаруу техникасы төмөнкү сүрөттөрдө көрсөтүлгөн. (1-5 сүрөттөр).

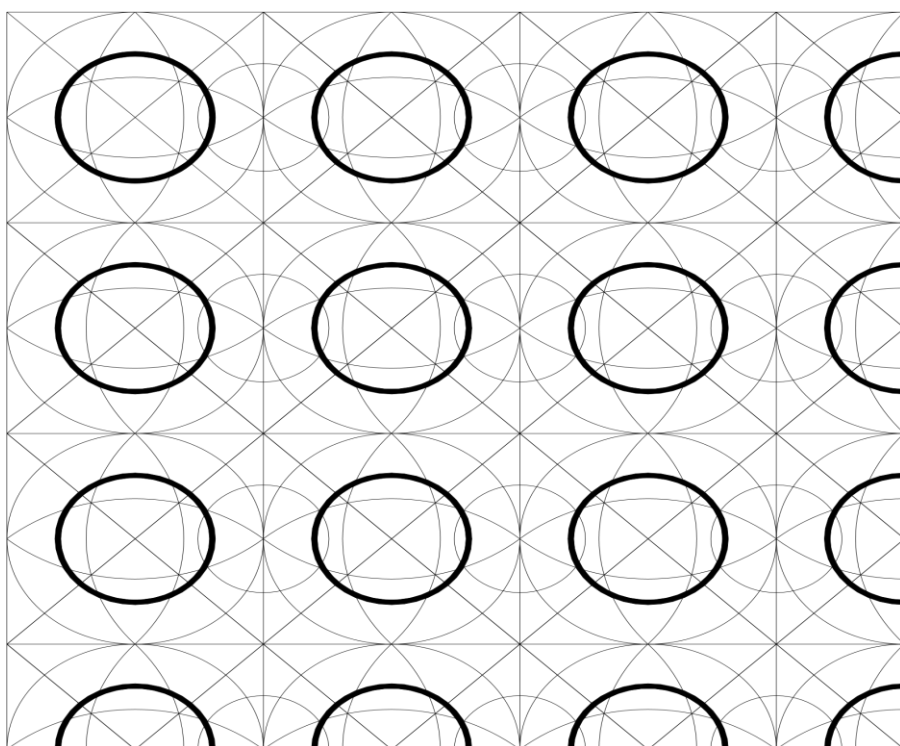
1-сүрөт. Биринчи этап: композициянын размерин тактоо.

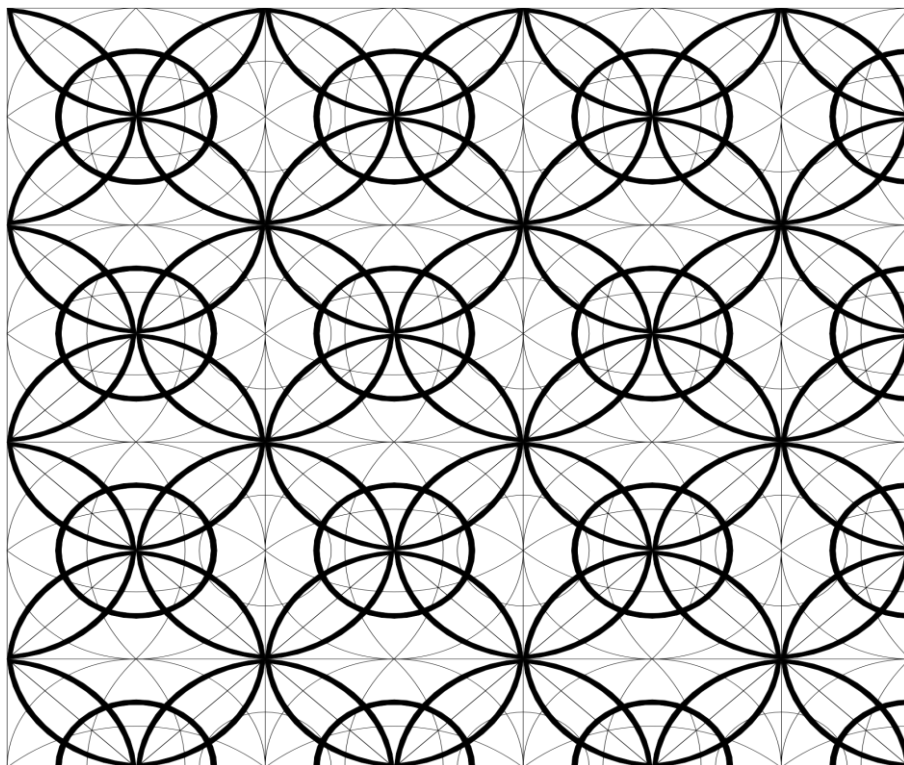
2-сүрөт. Экинчи этап: алынган размерди бөлүп чыгуу.

3-сүрөт. Үчүнчү этап: композицианын жөнөкөй элементтердин сөлөкөтүн түшүрүү.

4-сүрөт. Төртүнчү этап: композицианын элементтерин толуктоо.

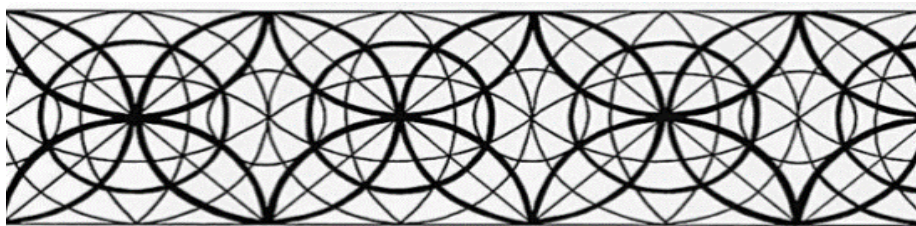

5-сүрөт. Бешинчи этап: композициянын бир варианты иштелип чыкты. Негизги жыйынтык алынды.

А

Б

В

6-сүрөт. Метрикалык композициянын варианттары. А, Б, В. Жогоруда 1-5-сүрөттөрдө метрикалык композициянын Б вариантынын аткарылышынын ирети, техникасы этабы менен көрсөтүлдү. Ал эми 6-сүрөттө метрикалык композициянын 3 түрү көрсөтүлдү.

IV. Камтылган материалды бекемдөө: Ар кандай метрикалык композицияны аткарууда жогоруда 1-5- сүрөттө көрсөтүлгөн ыкмалар колдонулат.

V. 1) Баалоо.

2) Үй тапшырмасы:

Объекттердин метрикалык алмашуусун билдирген композицияны түзүңүз.

Композиция фронталдык, геометриялык фигуралардан турат.

Композиция декоративдик болушу керек. Өлчөмү 14*14 см.

Бул учурда, ар кандай хроматикалык түстөр колдонулат.

Тема - 2: Ритм (4 саат)

I. Максаты: Формалдуу композицияларды куруунун өзгөчөлүктөрүн изилдөө, предметтердин ритмикалык кезектешүүсүн берүү.

1.Сабактын түрү: (практика)

2. Жабдуулар:

Акварель, гуашь (суу боёктору).

Кыл калемдер (колин же белка № 1-4-8).

Гознак кагаз.

Суу идиш.

II. Мурдагы сабакта өтүлгөн материалдардын негизинде кайталоо:

1) Метр деген эмне?

2) Метр ритмден эмнеси менен айырмаланат?

III. Жаңы материалдын презентациясы:

Ритм – бул кандайдыр бир элементтердин белгилүү бир ырааттуулукта алмашуусу.

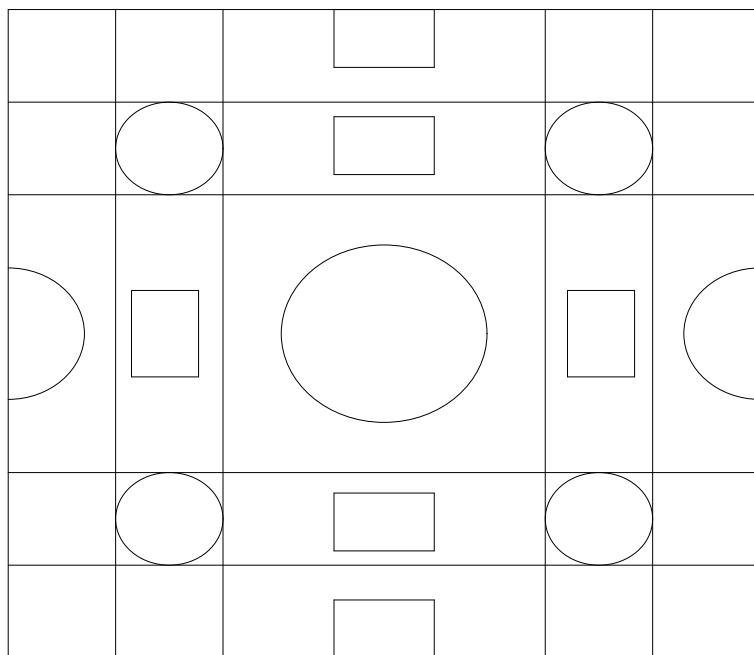
Ритм – бул кайталоону өзгөртөт.

Живописьте, архитектурада, графикада, скульптурада, декоративдик искусстводо ритм композициянын эң маанилүү экспрессивдүү каражаттарынын бири катары бар, образды түзүүгө гана катышпастан, көп учурда мазмунга белгилүү бир эмоционалдуулукту берип турат. Ритмди сызыктар, жарык жана көлөкө тактары, түс тактары менен коюуга болот. Натыйжада ритм көлөмдөрдүн карама-каршылыгына негизделет.

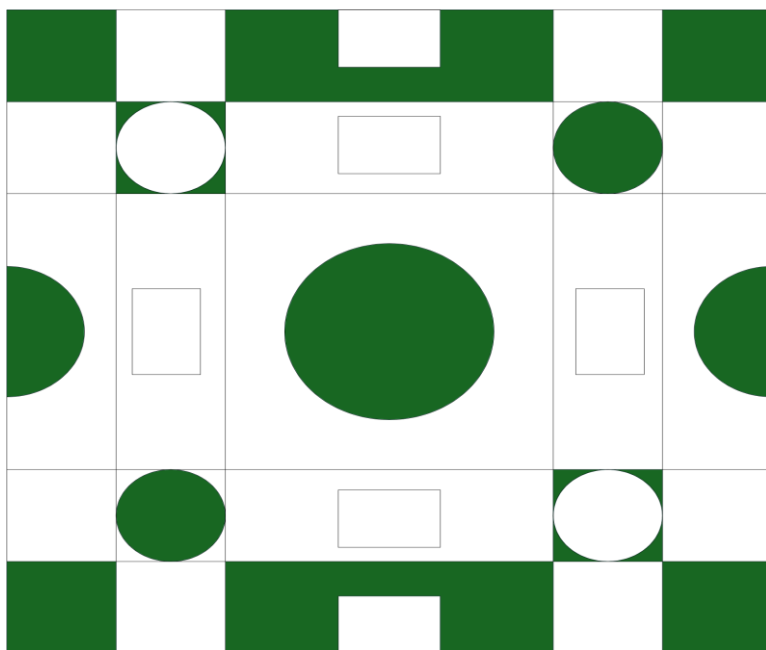
Ритм – бул тегиздикте кыймылды жеткире ала турган «сыйкырдуу таякчалардын» бири. Элементтердин тездетилген же жай кыймылынын, кезектешип алмашуунун натыйжасы болгон форманын түзүлүшү ритмикалык деп аталат. Ритм деген сөз

түзмө-түз согуу, ритм дегенди билдирет. Ритмикалык тартип кайталануучу формалардын, интервалдардын же экөөнүн тең ырааттуу же татаал өзгөрүшү менен мүнөздөлөт. Ритмикалык тартип жөнөкөй болгондо монотондуулук сезими күчөйт. Бул монотондуулукту жеңүү үчүн туура ритм бузулат. Ритмдин түрлөрү: азайуучу жана көбөйүүчү. Ритмикалык катар алмашуунун же көлөмдүн акырындык менен көбөйүшү же азайышы, структурасынын калыңдоо же жукартуусу, тондун күчү ж.б.у.с. Белгилүү элементтердин кайталануучу интервалдары интервалдар, ал эми кайталануучу элементтер акценттер деп аталат. Акценттер ритмдин эң активдүү элементтери болуп саналат. Архитектуралык форма сыяктуу эле интервал мейкиндик интервал катары кызмат кыла алат. Ритм туурасынан да, вертикалдуу да өнүгө алат. Ритм, метрден айырмаланып, ишке динамизмди берет. Ритм **активдүү-динамикалык** (музыка, бий) жана **пассивдүү-динамикалык** (архитектура, живопись, скульптура) болушу мүмкүн.

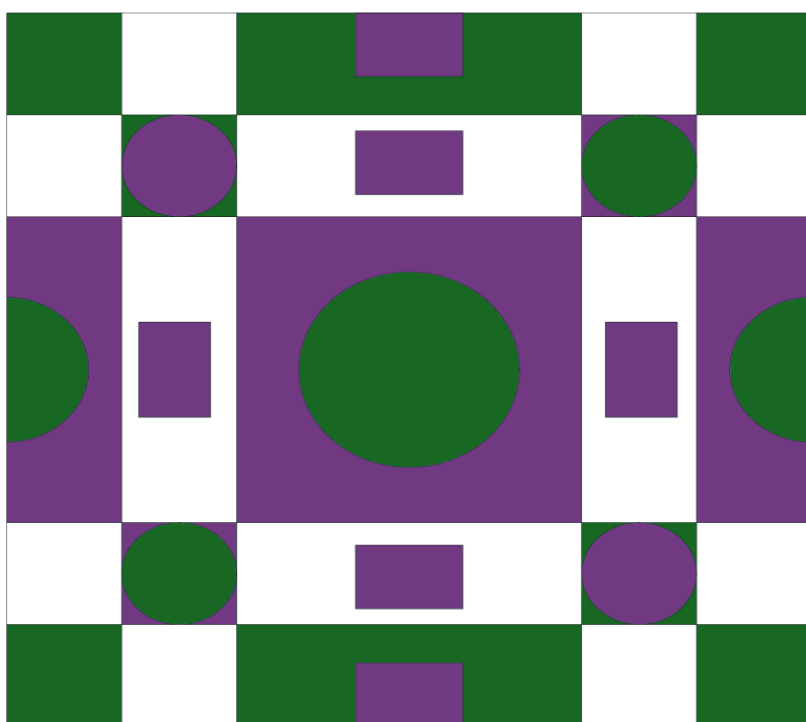
Мисалы: Фронталдык композициянын ритмикалык кезектешүүсүн куруунун иретин, аткаруу техникасы төмөнкү сүрөттөрдө көрсөтүлгөн. (1-4 сүрөттөр).

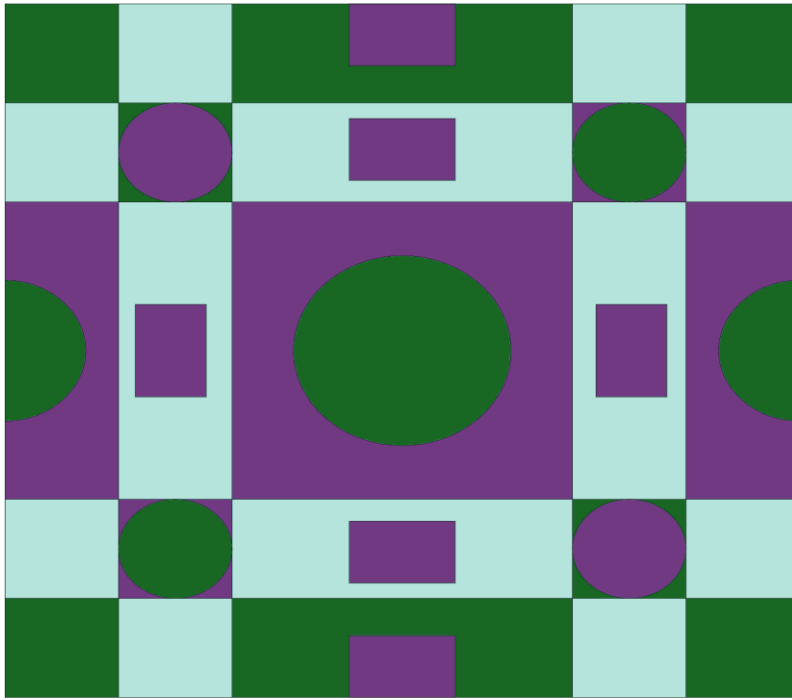
1-сүрөт. Биринчи этап: композициянын размерин тактоо, композициянын жөнөкөй элементтеринин сөлөкөтүн түшүрүү.

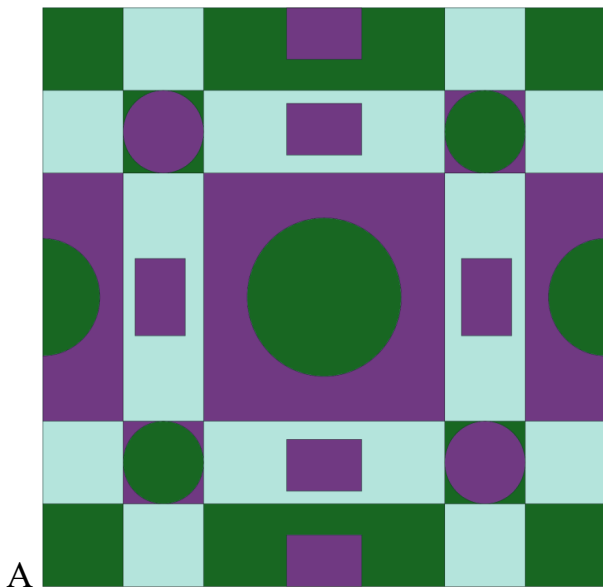
2-сүрөт. Экинчи этап: композициянын элементтерине биринчи түстү берүү.

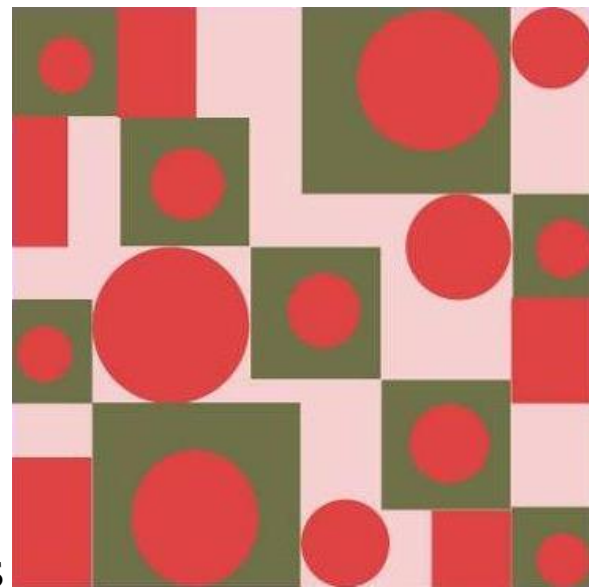
3-сүрөт. Үчүнчү этап: композициянын жөнөкөй элементтерине экинчи түстү берүү.

4-сүрөт. Төртүнчү этап: композициянын үчүнчү түсүн фонду берүү.
Композициянын бир варианты иштелип чыкты. Негизги жыйынтык алынды.

А

Б

5-сүрөт. Ритмикалык композициянын варианттары. А, Б. Жогоруда 1-4-сүрөттөрдө ритмикалык композициянын А вариантынын аткарылышынын ирести, композицияга түс берүү жана боек менен иштөө техникасы этабы менен көрсөтүлдү. Ал эми 5- сүрөттө ритмикалык композициянын 2 түрү көрсөтүлдү.

IV. Камтылган материалды бекемдөө: Ар кандай ритмикалык композицияны аткарууда жогоруда 1-4- сүрөттө көрсөтүлгөн ыкмалар колдонулат.

V. 1) Баалоо.

2) Үй тапшырмасы:

Объекттердин ритмикалык алмашуусун билдирген композицияны түзүңүз.
Композиция фронталдык, геометриялык фигуралардан турат.
Композиция декоративдик болушу керек. Өлчөмү 14*14 см.
Бул учурда, ар кандай хроматикалык түстөр колдонулат.

Тема - 3: Динамика (4 саат)

I. Максаты: Геометриялык фигуралардын динамикалык композициясын түзүү:
Композиция фронталдык болушу керек.

1. Сабактын түрү: (практика)

2. Жабдуулар:

Акварель, гуашь (суу боёктору).
Кыл калемдер (колин же белка № 1-4-8).
Гознак кагаз.
Суу идиш.

II. Мурдагы сабакта өтүлгөн материалдардын негизинде кайталоо:

- 1) Ритм деген эмне?
- 2) Метрикалык жана ритмикалык катарлардын негизги түрлөрүн атагыла.

III. Жаңы материалдын презентациясы:

Динамикалык композиция – мында кыймылдын таасири түзүлөт.

Кыймылды өткөрүү эрежеси:

-эгерде сүрөт бир же бир нече диагоналдык сызыктарды колдонсо, сүрөт динамикалуураак көрүнөт.

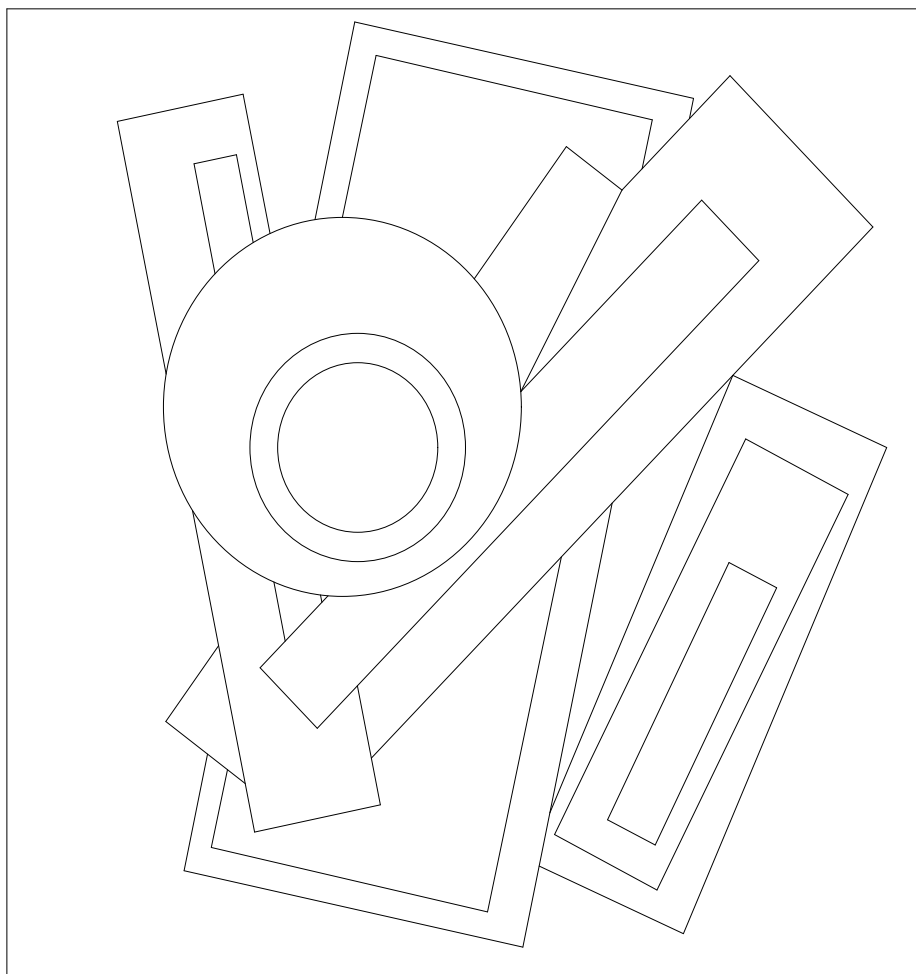
-кыймылдын эффектиси кыймылдуу объекттин алдында бош орун калтыруу менен түзүлүшү мүмкүн.

- кыймылды жеткирүү үчүн анын белгилүү бир учурун тандап алуу керек, ал кыймылдын мүнөзүн эң айкын чагылдырат, кульминация болуп саналат.

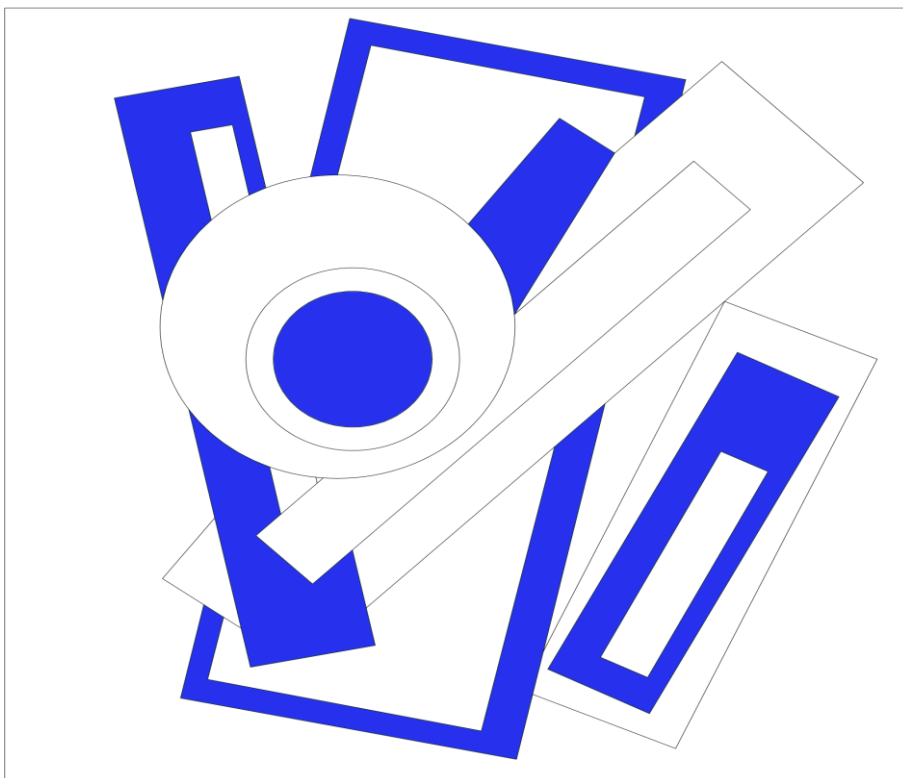
Биз дайыма өзгөрүп турган дүйнөдө жашап жатабыз. Сүрөтчүлөр көркөм искусство чыгармаларында убакыттын өтүшүн чагылдырууга умтулушат. Кыймылды камтыган көркөм чыгармалар динамикалык катары мүнөздөлөт. Кыймыл кыймылдын айрым учурларын эмес, чыгарманы бүтүндөй алганда гана түшүнүктүү болуп калат. Кыймылдуу объекттин алдындагы бош мейкиндик бизди аны менен бирге кыймылга чакыргандай кыймылды акыл-эс менен улантууга мүмкүндүк берет. Динамика бардык нерседе статикага карама-каршы келет. Чыгармаларыңызда динамикалык конструкцияны колдонуу менен сиз эмоциялардын жарылышынын маанайын, кубанычты дагы даана бере аласыз, объекттердин формасын жана түсүн

баса аласыз. Динамикадагы объектилер негизинен диагональ боюнча жайгаштырылат, асимметриялуу жайгашуу кубатталган Динамика физикалык статикалык, бирок визуалдык динамикалык формаларды билдирет, кандайдыр бир дисбаланстын таасири менен бааланат. Бул баа берүү, мисалы, бир багытка багытталган, симметриясы бузулган жана динамикалык композицияларга мүнөздүү башка касиеттери бар стационардык формаларга тиешелүү. Динамизм форманы башкалардан айырмалоочу, уккулуктуу, активдүү, көрүнүктүү кылат.

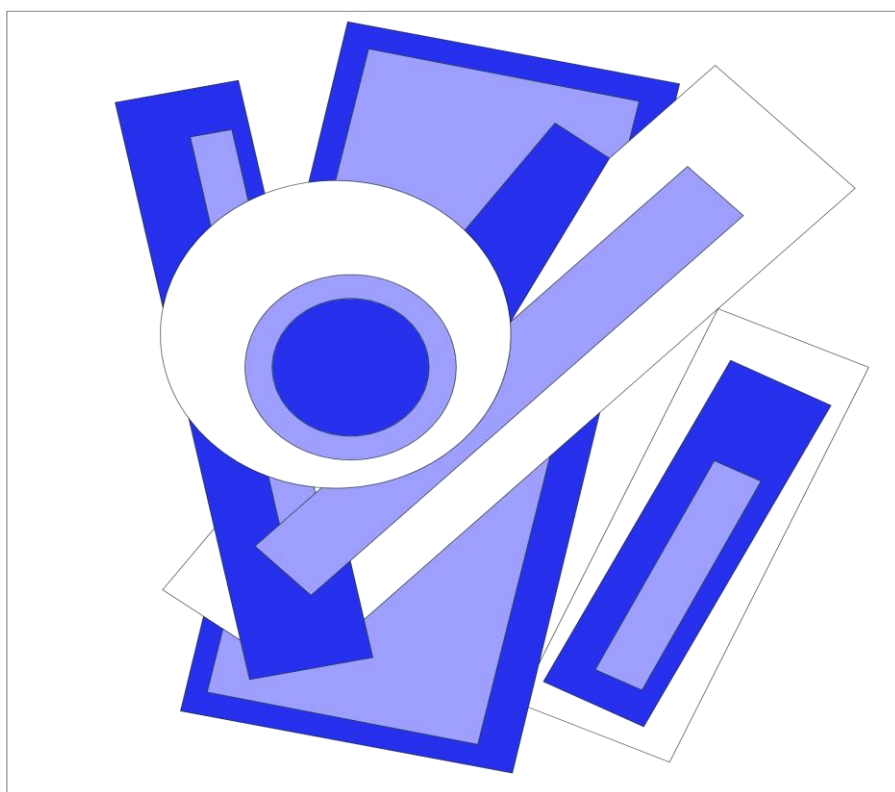
Мисалы: Геометриялык фигуралардан динамикалык композициясын куруунун иретин, аткаруу техникасы төмөнкү сүрөттөрдө көрсөтүлгөн. (1-5 сүрөттөр).

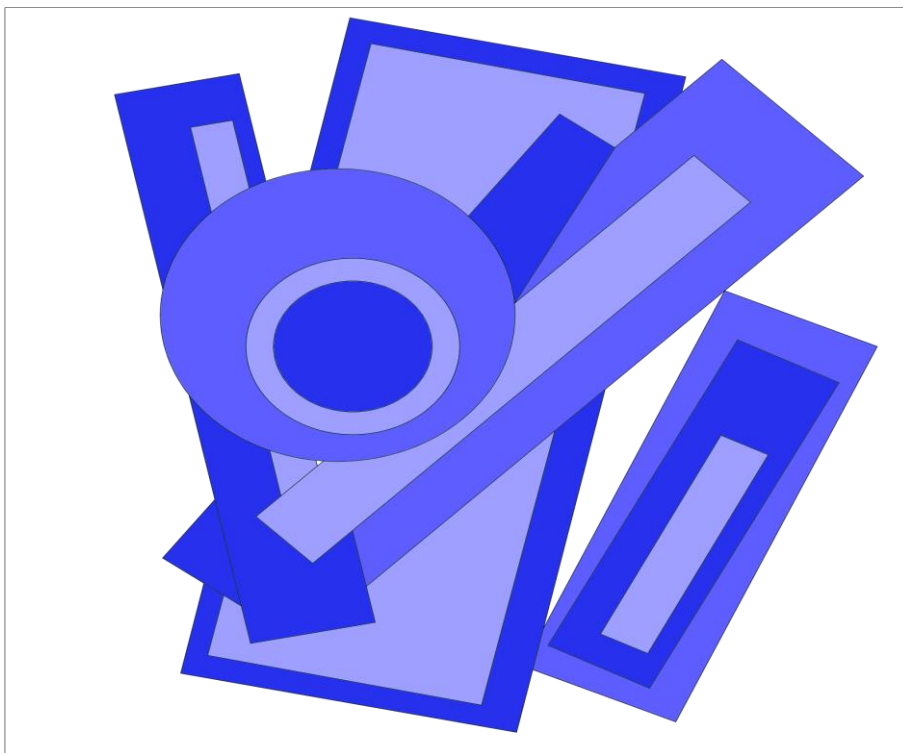
1-сүрөт. Биринчи этап: композициянын размерин тактоо, геометриялык фигуралардын сөлөкөтүн түшүрүү.

2-сүрөт. Экинчи этап: композициянын элементтерине биринчи түстү берүү.

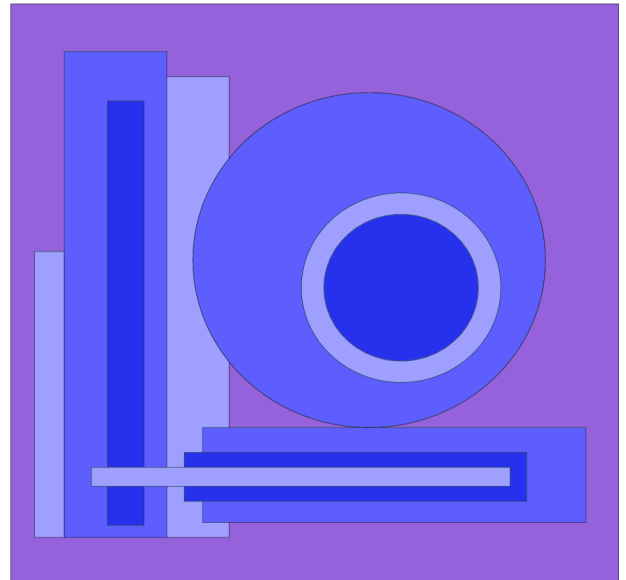
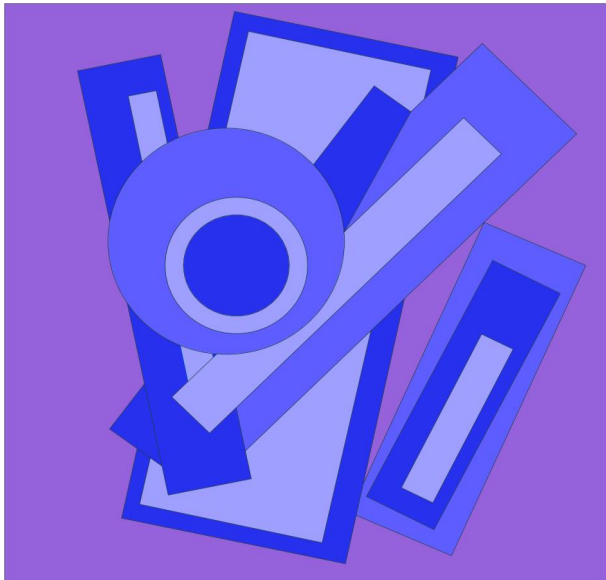
3-сүрөт. Үчүнчү этап: композициянын элементтерине экинчи түстү берүү.

4-сүрөт. Төртүнчү этап: композицианын үчүнчү түсүн берүү.

5-сүрөт. Бешинчи этап: композицианын төртүнчү түсүн фонду берүү. Композицианын бир варианты иштелип чыкты. Негизги жыйынтык алынды.

6-сүрөт. Динамикалык, статикалык композиция. Жогоруда 1-5-сүрөттөрдө динамикалык композициянын аткарылышынын иреети, композицияга түс берүү жана боек менен иштоо техникасы этабы менен көрсөтүлдү.

IV. Камтылган материалды бекемдөө: Ар кандай динамикалык композицияны аткарууда жогоруда 1-5- сүрөттө көрсөтүлгөн ыкмалар колдонулат.

V. 1) Баалоо.

2) Үй тапшырмасы:

Динамикасын берген композицияны түзүңүз.

Геометриялык фигуралардан турган фронталдык композиция.

Композиция декоративдик болушу керек. Өлчөмү 14*14 см.

Бул учурда, ар кандай хроматикалык түстөр колдонулат.

Тема - 4: Статика (4 саат)

I. Максаты: Геометриялык фигуралардын статикалык композициясын түзүү:
Композиция фронталдык болушу керек.

1.Сабактын түрү: (практика)

2. Жабдуулар:

Акварель, гуашь (суу боёктору).

Кыл калемдер (колин же белка № 1-4-8).

Гознак кагаз.

Суу идиш.

II. Мурдагы сабакта өтүлгөн материалдардын негизинде кайталоо:

- 1) Динамика деген эмне?
- 2) Композицияны динамикалык деп кандай критерийлер боюнча мүнөздөөгө болот?

III. Жаңы материалдын презентациясы:

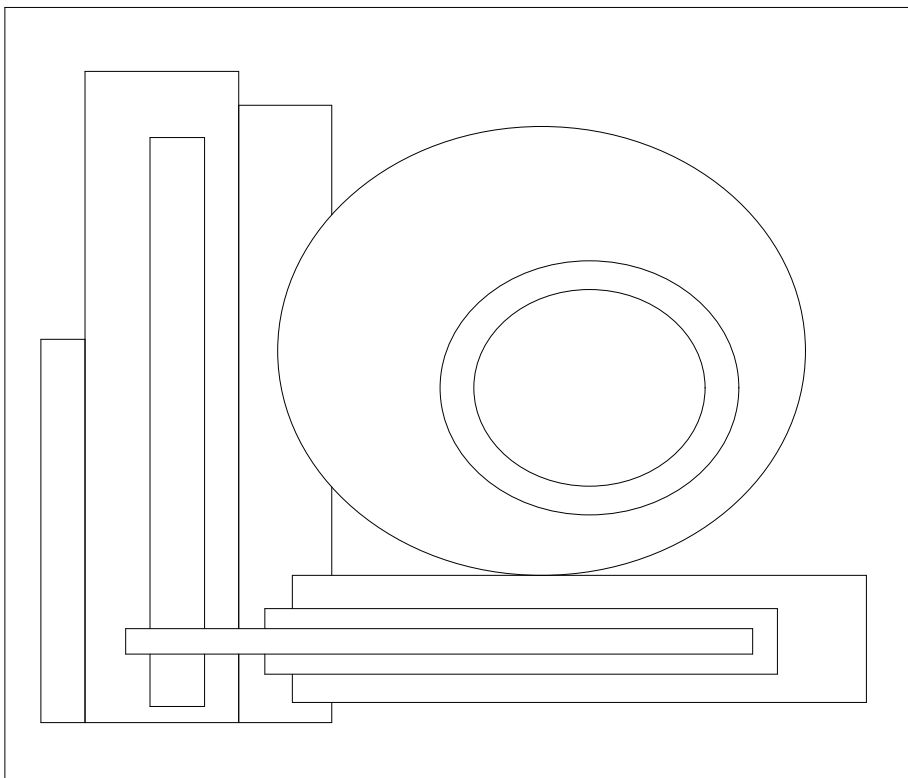
Статикалык курамы - кыймылсыздыктын элесин жаратат.

Статикалык композициялар негизинен тынчтыкты жана гармонияны берүү үчүн колдонулат.

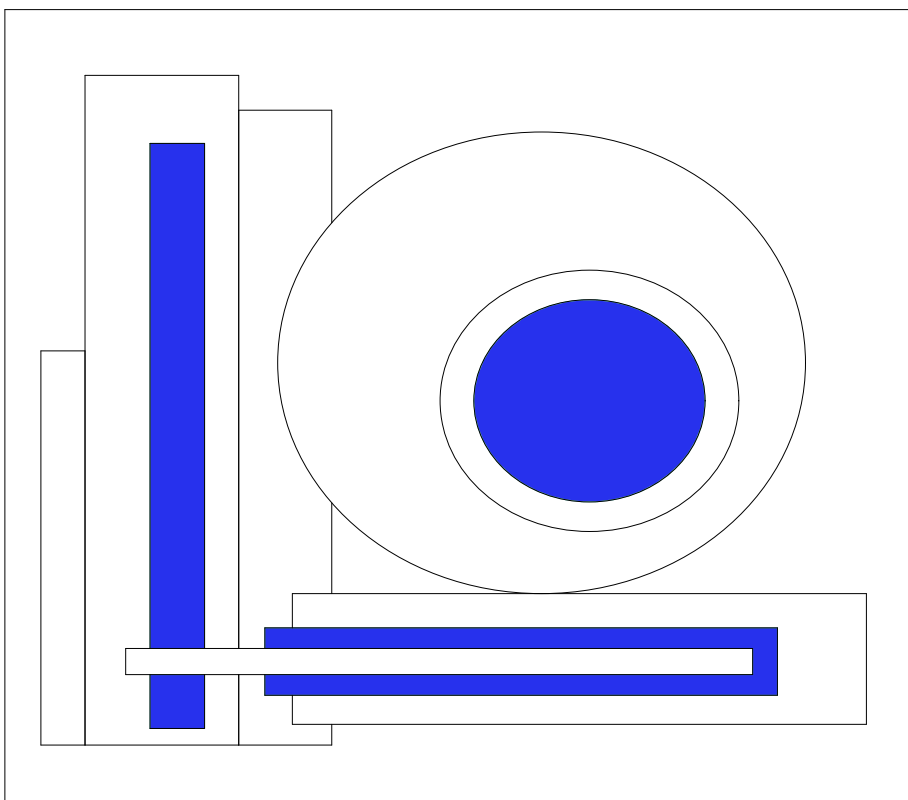
Тынчтыкты корсотуу эрежеси:

- сүрөттө диагоналдык багыттар жок болсо;
- кыймылдуу объекттин алдында бош орун жок болсо;
- эгерде объекттер тынч (статикалык) позаларда сүрөттөлсө, иш-аракеттин кульминациясы болбойт;
- эгерде композиция симметриялуу, тең салмактуу же формалар жөнөкөй болсо геометриялык оймо-чиймелер (үч бурчтук, чарчы, тегерек, сүйрү, тик бурчтук), анда ал статикалык деп эсептелет жана объекттердин кооздугун көрсөтөт. Статикалык композиция үчүн формасы, салмагы жана текстурасы боюнча окшош объекттер тандалат. Тоналдык жумшак мүнөздүү чечимге ээ. Түстүү чечим жакын түстөрдүн нюанстарына негизделген: татаал, топурак түстүү жана күрөң. Негизинен, симметриялык композициянын бробору катышкан. Статика визуалдык жана физикалык статикалык формаларды камтыйт. Алардын таасири боюнча, алар өтө туруктуу деп бааланат. Аларга: квадрат, тик бурчтук, параллелепипед, куб, пирамида ж.б. катышат. Симметрия жаратылышта жана технологияда бардык жерде кездешет, аны архитекторлор кеңири колдонушат. Байыркы мезгилдерден бери симметрия сулуулук шарттарынын бири деп эсептелген, анткени ал композицияга тең салмактуулукту камсыз кылат. Байыркы гректер аалам симметриялуу деп эсептешкен, анткени симметрия сулуу.

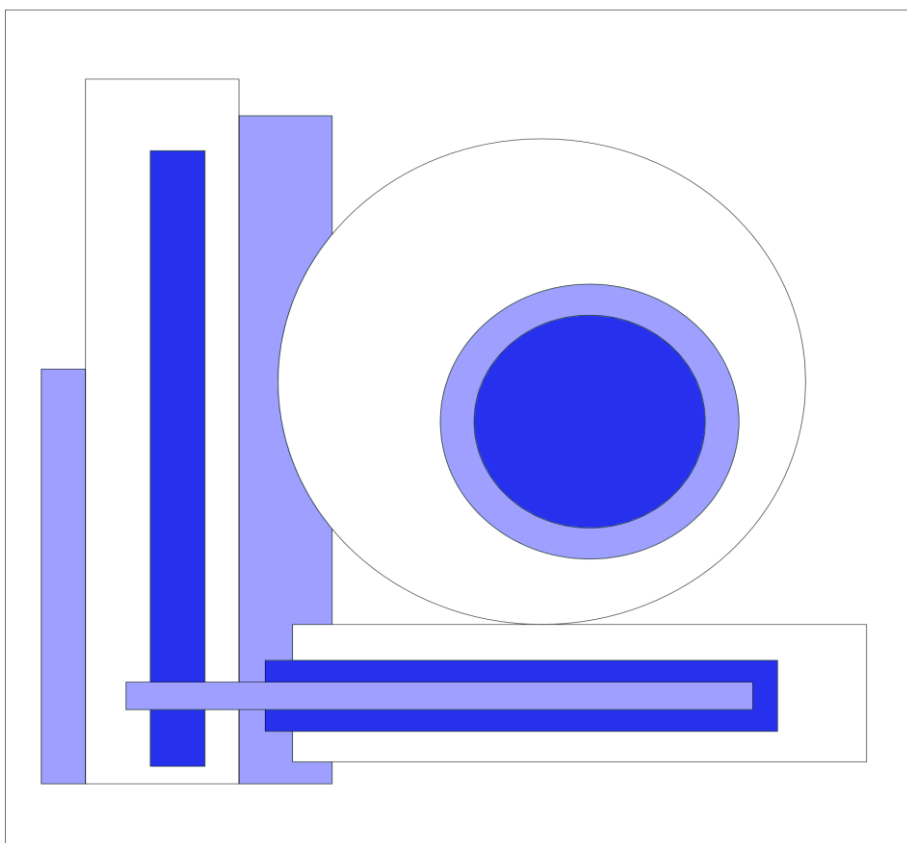
Мисалы: Геометриялык фигуралардан статикалык композициясын куруунун иретин, аткаруу техникасы төмөнкү сүрөттөрдө көрсөтүлгөн. (1-5 сүрөттөр).

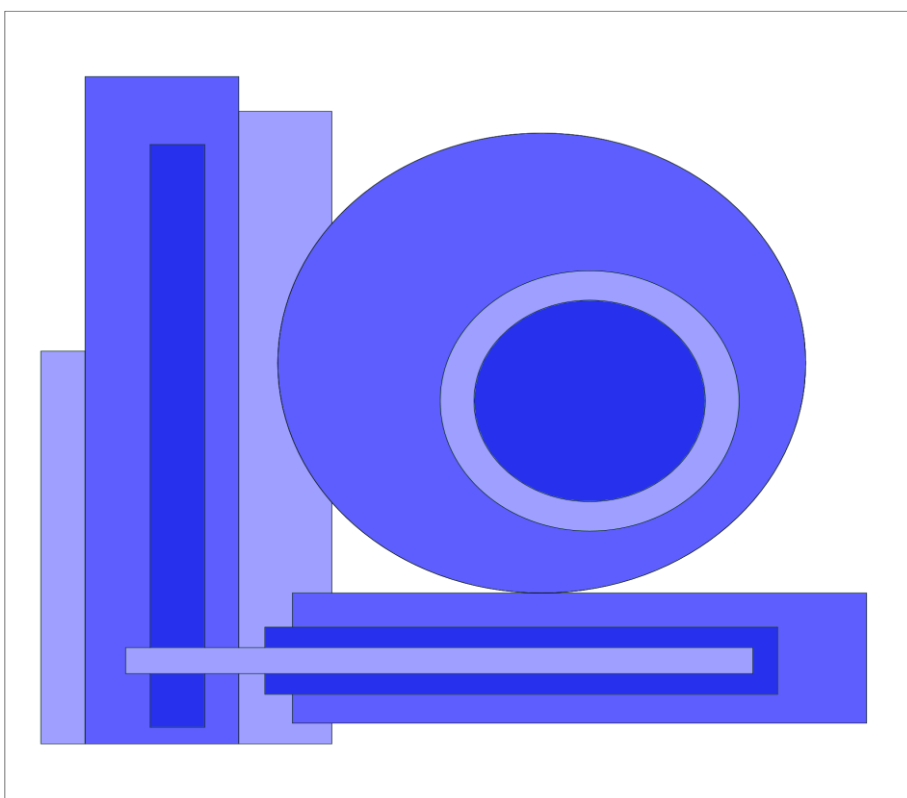
1-сүрөт. Биринчи этап: композициянын размерин тактоо, геометриялык фигуралардын сөлөкөтүн түшүрүү.

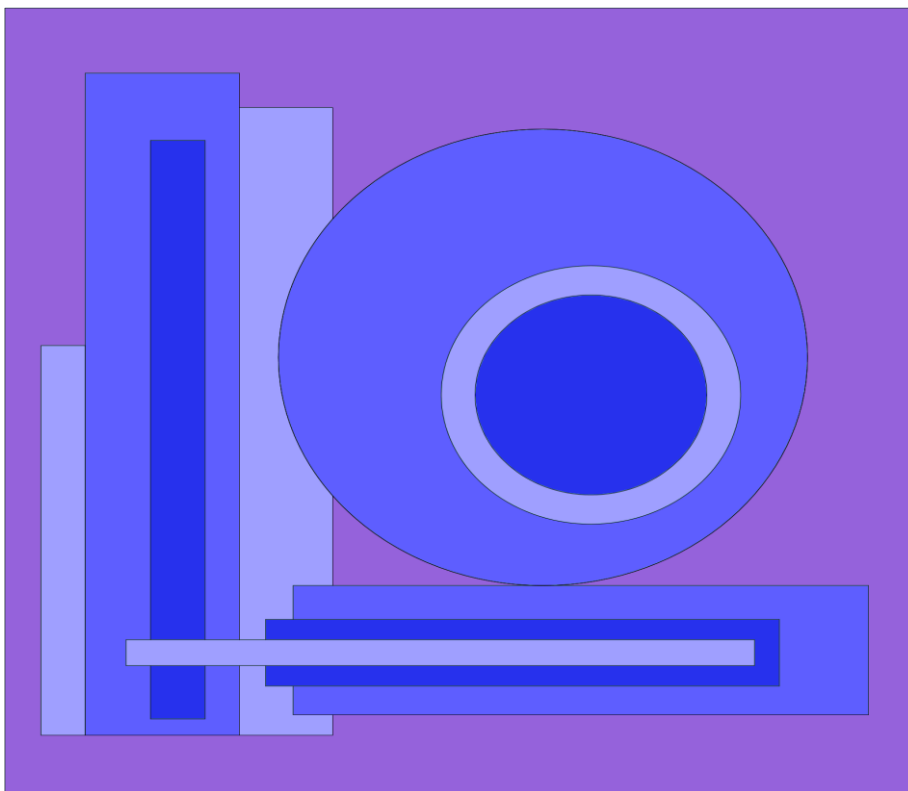
2-сүрөт. Экинчи этап: композициянын элементтерине биринчи түстү берүү.

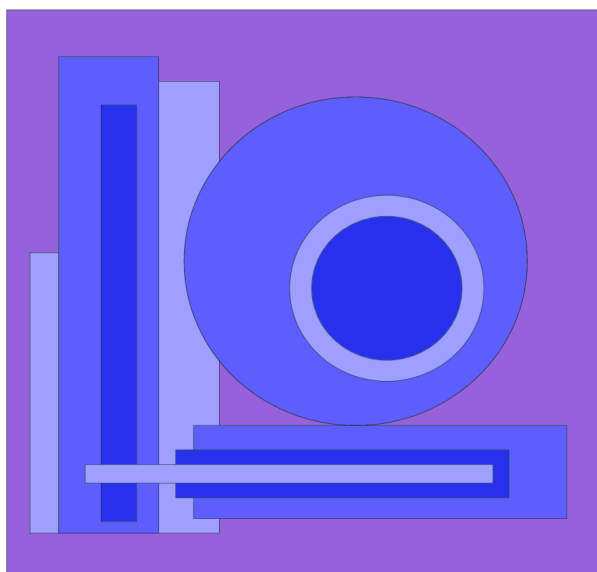
3-сүрөт. Үчүнчү этап: композициянын элементтерине экинчи түстү берүү.

4-сүрөт. Төртүнчү этап: композициянын үчүнчү түсүн берүү.

5-сүрөт. Бешинчи этап: композицианын төртүнчү түсүн фонду берүү. Статикалык композицианын бир варианты иштелип чыкты. Негизги жыйынтык алынды.

6-Сүрөт. Статикалык, динамикалык композиция. Жогоруда 1-5-сүрөттөрдө статикалык композицианын аткарылышынын ирээти, композицияга түс берүү жана боек менен иштоо техникасы этабы менен көрсөтүлдү.

IV. Камтылган материалды бекемдөө: Ар кандай статикалык композицианы аткарууда жогоруда 1-5- сүрөттө көрсөтүлгөн ыкмалар колдонулат.

V. 1) Баалоо.

2) Үй тапшырмасы:

Статиканы берүүчү композицияны түзүңүз.

Геометриялык фигуралардан турган фронталдык композиция.

Композиция декоративдик болушу керек. Өлчөмү 14*14 см.

Бул учурда, ар кандай хроматикалык түстөр колдонулат.

Тема - 5: Симметрия (4 саат)

I. Максаты: Геометриялык фигуралардын фронталдык симметриялуу композициясын түзүү жана алар тең салмакта болушу керек;

1. Сабактын түрү: (практика)

2. Жабдуулар:

Акварель, гуашь (суу боёктору).

Кыл калемдер (колин же белка № 1-4-8).

Гознак кагаз.

Суу идиш.

II. Мурдагы сабакта өтүлгөн материалдардын негизинде кайталоо:

1) Статика деген эмне?

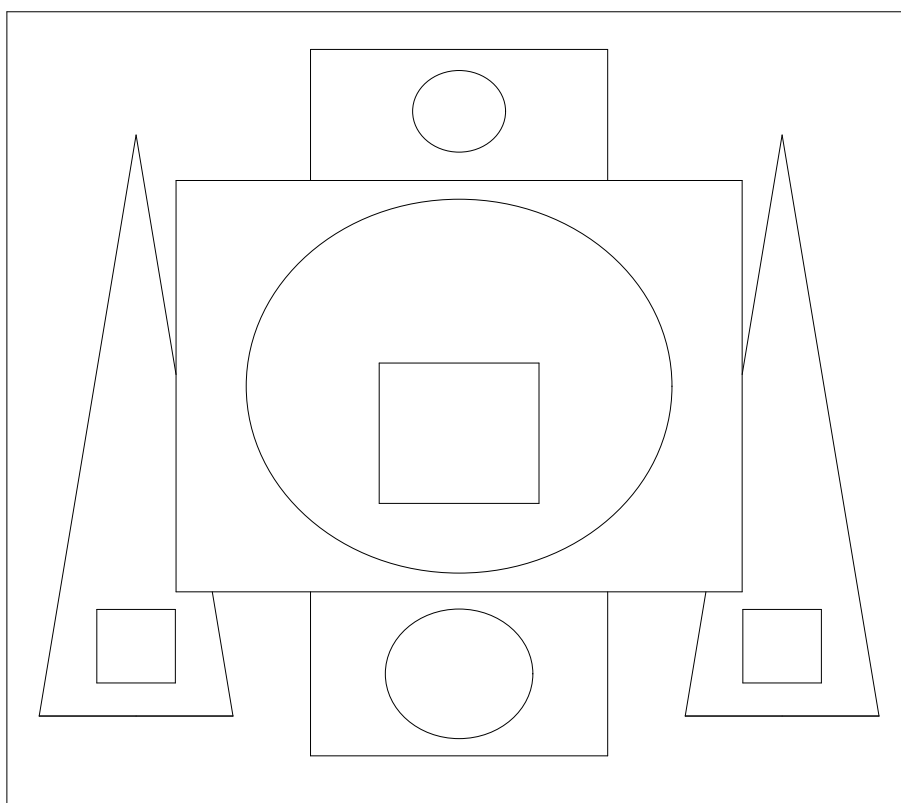
2) Статикалык композициялардын негизги белгилерин санагыла.

III. Жаңы материалдын презентациясы:

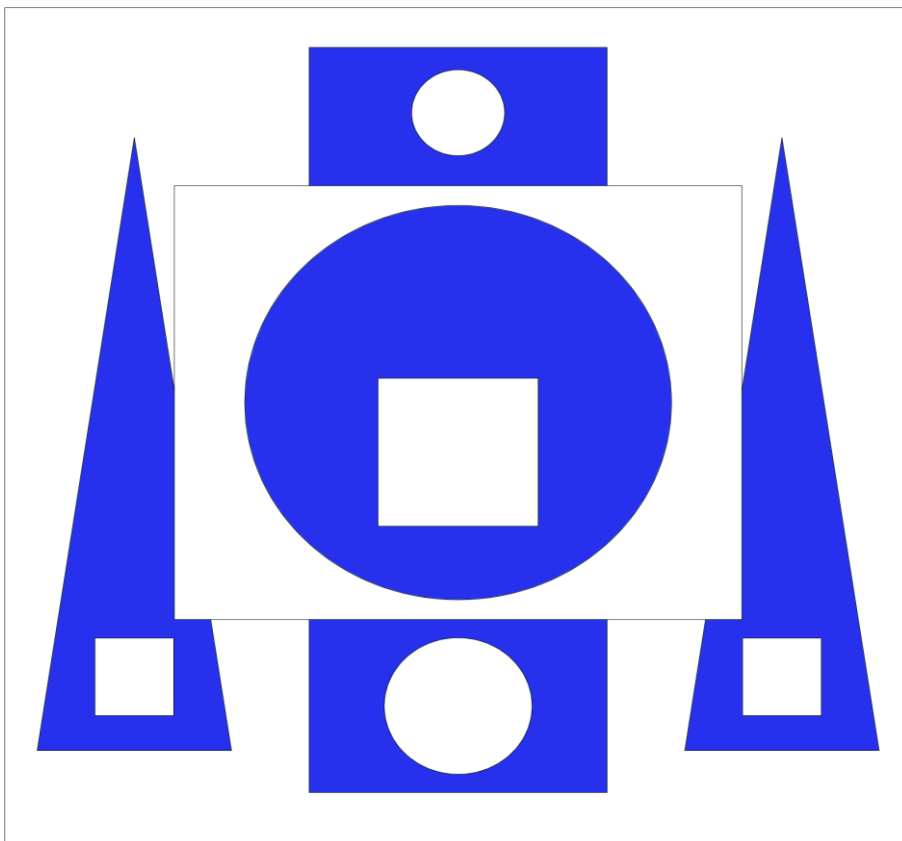
Симметрия сөзү грек тилинен алынган жана түзмө-түз «пропорционалдык» дегенди билдирет. Симметрия - элементтердин ок боюнча бирдей жайгашуусу. Симметрия - элементтер тегиздикке, окко же борборго салыштырмалуу туура жайгашкан композицияны уюштуруу принциби. Илимде жана искусстводо симметриянын эң жөнөкөй үч түрү бар - күзгү, октук, спираль. Күзгү симметриясы фигуранын эки бөлүгүнүн теңдигине негизделген, объект сыяктуу бири-бирине салыштырмалуу жайгашкан жана анын күзгүдөгү чагылышы (күзгүдөгү бирдей фигуралар). Мындай фигураны экиге бөлүүчү элестүү тегиздик симметрия тегиздиги деп аталат. Күзгү симметриясы жаратылышта жана бизди курчап турган күнүмдүк буюмдарда кеңири таралган. Октук симметрия геометриялык фигуралардын октук кесилиштердеги бирдейлигинен (шайкештештирүү) келип чыгат жана фигураны айлануу огуна салыштырмалуу айландыруу менен жетишилет, б.а. фигураны өзү менен кайра-кайра айкалыштыра турган сызык. Мындай көрсөткүчтөр шайкеш барабар деп аталат. Октук симметрия күзгү симметриясына караганда азыраак кездешет. Спиралдык симметрия сызыктын же

тегиздиктин туруктуу октун айланасында туруктуу бурчтук ылдамдык менен айланышынын жана ошол эле учурда ок боюнча котормо кыймылынын натыйжасына жетишет. Спираль, диагоналга салыштырмалуу симметрия Симметриялуу композицияда адамдар же объекттер сүрөттүн борбордук огуна карата дээрлик күзгүдөй эле жайгашкан. Искусстводогу симметрия симметриялуу жайгаштырылган формаларга толгон реалдуулукка негизделет. Мисалы, адамдын фигурасы, көпөлөк, кар бүртүкчөлөрү жана башка көптөгөн нерселер. Симметриялуу композициялар статикалык (туруктуу), сол жана оң жарым тең салмактуу. Архитектурада симметрия өзүн көрсөтүп, ар кандай өңүттө көрүнөт. Готика соборлорунда симметрия активдүү жана катаал. Симметрия композициянын негизги идеясы болгон мисал Миландагы готика соборунун фасады болуп саналат. Фасад күчтүү симметрия огуна ээ, бул күзгү симметриясынын диктаты деп айта алабыз.

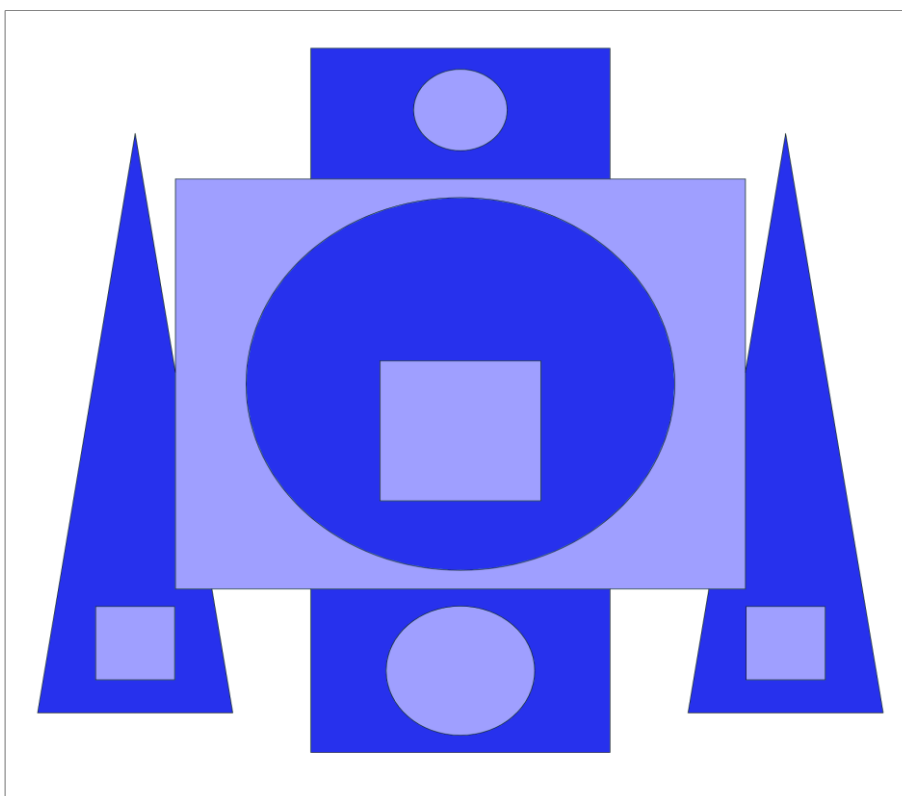
Мисалы: Геометриялык фигуралардан фронталдык симметриялуу композициясын куруунун иреетин, аткаруу техникасы төмөнкү сүрөттөрдө көрсөтүлгөн. (1-4 сүрөттөр).

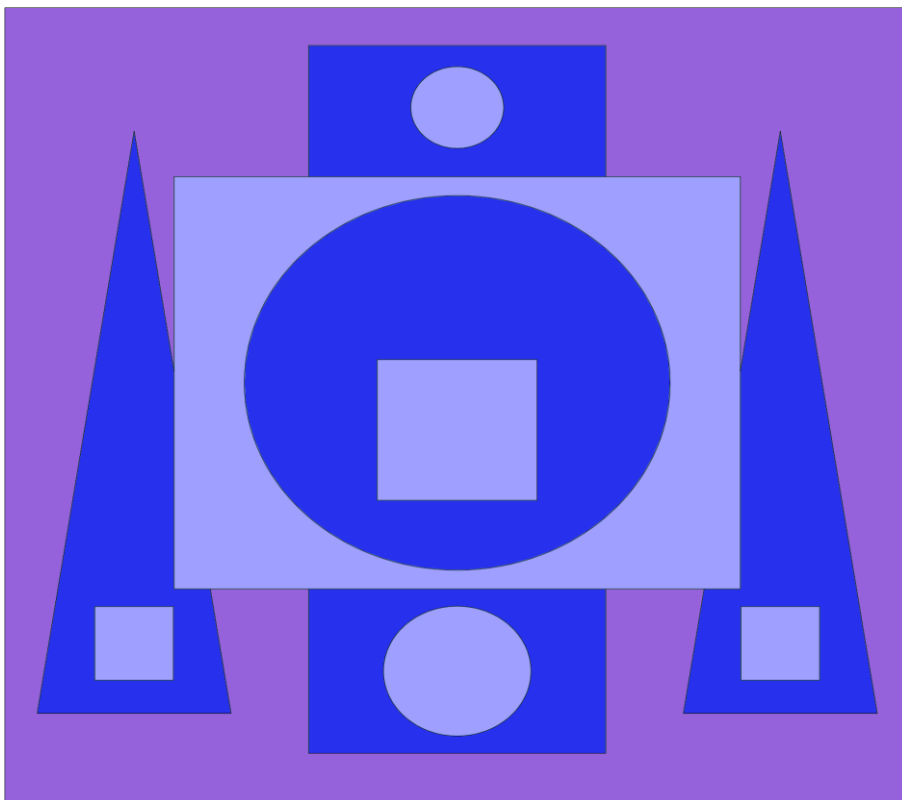
1-сүрөт. Биринчи этап: композициянын размерин тактоо, геометриялык фигуралардын сөлөкөтүн түшүрүү жана алар тең салмакта болушу керек.

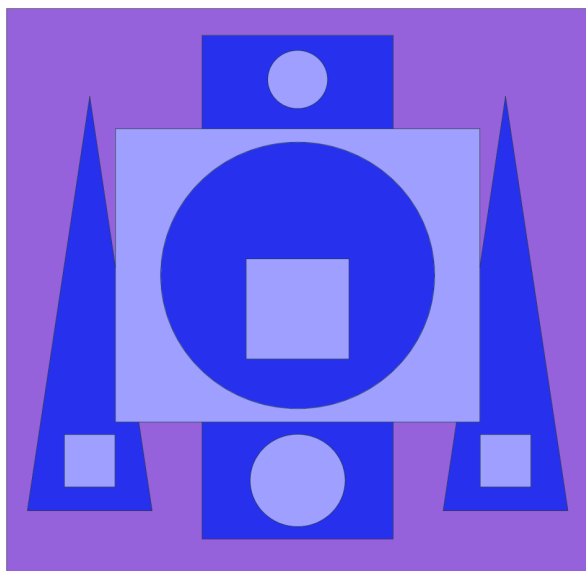
2-сүрөт. Экинчи этап: композициянын элементтерине биринчи түстү берүү.

3-сүрөт. Үчүнчү этап: композициянын элементтерине экинчи түстү берүү.

4-сүрөт. Төртүнчү этап: композицианын төртүнчү түсүн фонду берүү. Симметриялуу композицианын бир варианты иштелип чыкты. Негизги жыйынтык алынды.

5-сүрөт. Симметриялуу, асимметриялуу композиция. Жогоруда 1-4-сүрөттөрдө симметриялуу композицианын аткарылышынын иреети, композицияга түс берүү жана боек менен иштөө техникасы этабы менен көрсөтүлдү.

IV. Камтылган материалды бекемдөө: Ар кандай симметриялуу композицианы аткарууда жогоруда 1-4- сүрөттө көрсөтүлгөн ыкмалар колдонулат.

V. 1) Баалоо.

2) Үй тапшырмасы:

Симметрияны билдирген композицияны түзүңүз.

Геометриялык фигуралардан турган фронталдык композиция.

Композиция декоративдик болушу керек. Өлчөмү 14*14 см.

Бул учурда, ар кандай хроматикалык түстөр колдонулат.

Тема - 6: Асимметрия (4 саат)

I. Максаты: Фронталдык асимметриялуу тең салмаксыздык, геометриялык фигуралардан композиция түзүү.

1. Сабактын түрү: (практика)

2. Жабдуулар:

Акварель, гуашь (суу боёктору).

Кыл калемдер (колин же белка № 1-4-8).

Гознак кагаз.

Суу идиш.

II. Мурдагы сабакта өтүлгөн материалдардын негизинде кайталоо:

1) Симметрия деген эмне?

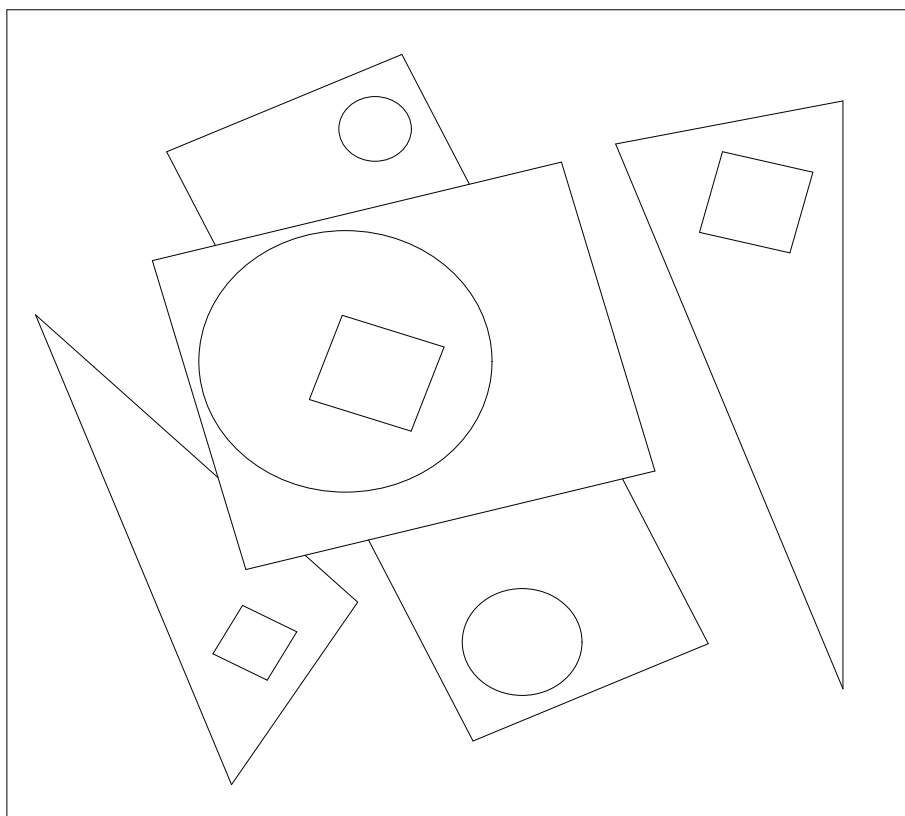
2) Симметриянын негизги түрлөрүн атагыла жана мисалдарды келтиргиле.

III. Жаңы материалдын презентациясы:

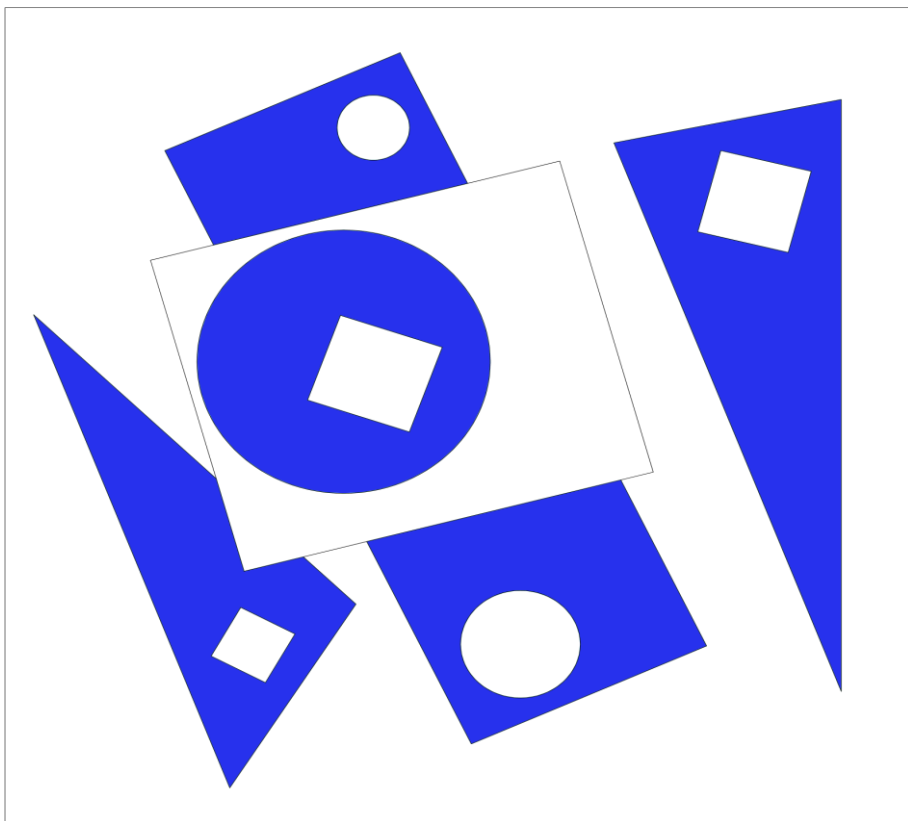
Асимметрия - элементтердин бирдей эмес жайгашуусу. Асимметриялык композицияда объектилердин жайгашуусу иштин сюжети жана ниетине жараша абдан ар түрдүү болушу мүмкүн, сол жана оң жарым тең салмактуу эмес. Симметриянын карама-каршы жагы мейкиндикти куруу жана уюштуруу ыкмасы – асимметрия. Биримдик жана бүтүндүк - симметриялуу эмес, ошондой эле симметриялуу композицияны куруунун максаты. Бирок симметриялуу композициядан айырмаланып, симметриялуу эмес композицияда визуалдык баланскка жетишүү керек. Асимметриялуу композиция симметриялууга караганда ийкемдүү, ал элементтердин уникалдуу айкалышын камсыз кылат жана ошондуктан ар дайым индивидуалдуу. Архитектуралык өнүгүү процессинде асимметриялык композициялар жашоо процесстеринин жана айлана-чөйрөнүн шарттарынын татаал айкалыштарынын ишке ашырылышы катары пайда болгон. Мындай композициялардын спецификалык формалары факторлордун уникалдуу айкалышынын натыйжасында келип чыгат. Демек, симметрия индивидуалдуу, ал эми симметрия принцибинин өзүндө жалпылык, берилген типтеги симметрияга ээ болгон бардык структураларды бириктирүүчү өзгөчөлүк бар.

Бөлүктөрдүн баш ийүүсү ассиметриялуу композицияны айкалыштыруунун негизги каражаты болуп саналат. Субординация өлчөмдөрдүн катышында, силуэт жана пластикалык акценттердин жайгаштырылышында гана эмес, мейкиндиктер жана көлөмдөр системасынын имараттын же ансамблдин негизги бөлүктөрүнө карай багытында да көрүнөт, алардын жайгашкан жери геометриялык түзүлүшкө дал келбейт. Имараттын асимметриялык курамы аны менен байланышкан процесстердин татаал структурасын камтыгандай көрүнөт. Анын кабылдоосу симметриялуу системага караганда татаалыраак. Структураны бүтүндөй көрүү менен гана конструкциянын үлгүсүн түшүнүүгө болот, ал эми симметрия фрагменттен айкын болуп калышы мүмкүн. Асимметриялуу композиция жашоо процесстерин уюштурууга форманын мыйзамдары тарабынан белгиленген чектөөлөрдү киргизбейт. Бул симметриялуу композицияга караганда аларды координациялоо үчүн кеңири мүмкүнчүлүктөрдү ачат. Анын ийкемдүүлүгү структураны же ансамблди эң татаал экологиялык шарттарга - табигый же жасалма, шаардыктарга органикалык түрдө киргизүүгө мүмкүндүк берет.

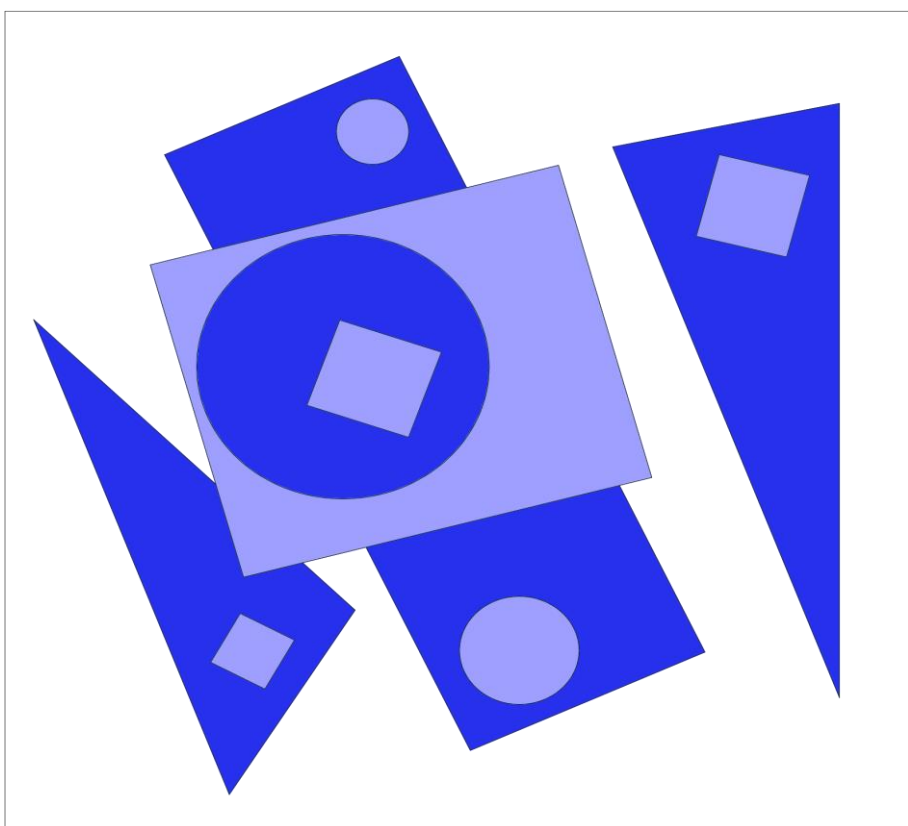
Мисалы: Геометриялык фигуралардан фронталдык асимметриялуу тең салмаксыздык, композициясын куруунун иреетин, аткаруу техникасы төмөнкү сүрөттөрдө көрсөтүлгөн. (1-4 сүрөттөр).

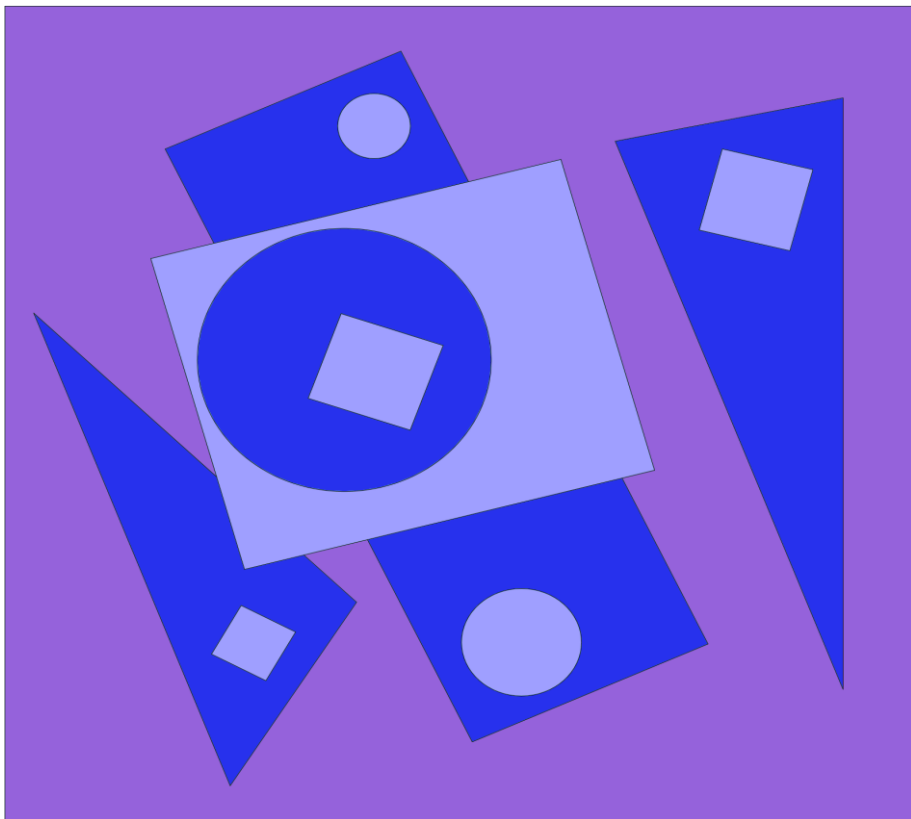
1-сурет. Биринчи этап: композициянын размерин тактоо, геометриялык фигуралардын сөлөкөтүн түшүрүү жана алар тең салмаксыздык болушу керек.

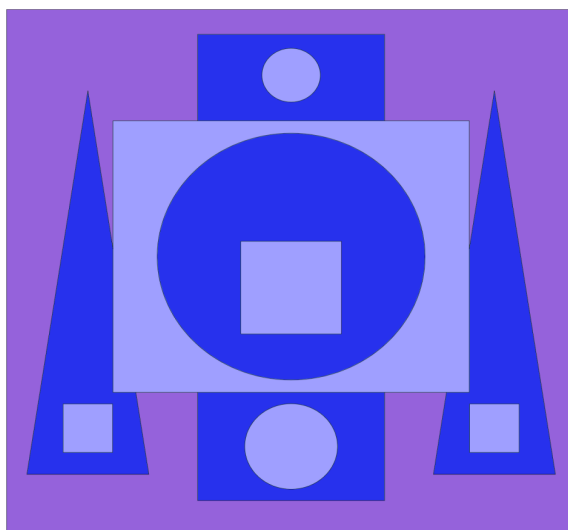
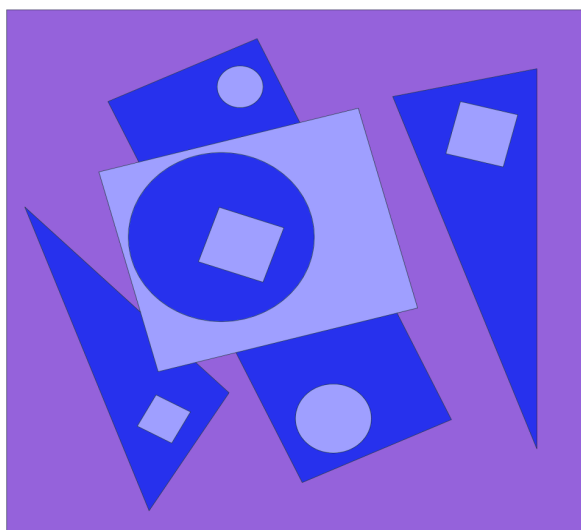
2-сүрөт. Экинчи этап: композициянын элементтерине биринчи түстү берүү.

3-сүрөт. Үчүнчү этап: композициянын элементтерине экинчи түстү берүү.

4-сүрөт. Төртүнчү этап: композицианын төртүнчү түсүн фонду берүү. асимметриялуу композицианын бир варианты иштелип чыкты. Негизги жыйынтык алынды.

5-сүрөт. Асимметриялуу, симметриялуу композиция. Жогоруда 1-4-сүрөттөрдө асимметриялуу композицианын аткарылышынын иреети, композицияга түс берүү жана боек менен иштөө техникасы этабы менен көрсөтүлдү.

IV. Камтылган материалды бекемдөө: Ар кандай асимметриялуу композицианы аткарууда жогоруда 1-4- сүрөттө көрсөтүлгөн ыкмалар колдонулат.

V. 1) Баалоо.

2) Үй тапшырмасы:

Асимметрияны чагылдырган композицияны түзүңүз.

Геометриялык фигуралардан турган фронталдык композиция.

Композиция декоративдик болушу керек. Өлчөмү 14*14 см.

Бул учурда, ар кандай хроматикалык түстөр колдонулат.

Тема - 7: Ньюанс (4 саат)

I. Максаты: Түстүү ньюанстар менен фронталдык композицияны түзүү, геометриялык фигуралар түрүндө.

1. Сабактын түрү: (практика)

2. Жабдуулар:

Акварель, гуашь (суу боёктору).

Кыл калемдер (колин же белка № 1-4-8).

Гознак кагаз.

Суу идиш.

II. Мурдагы сабакта өтүлгөн материалдардын негизинде кайталоо:

1) Асимметрия деген эмне?

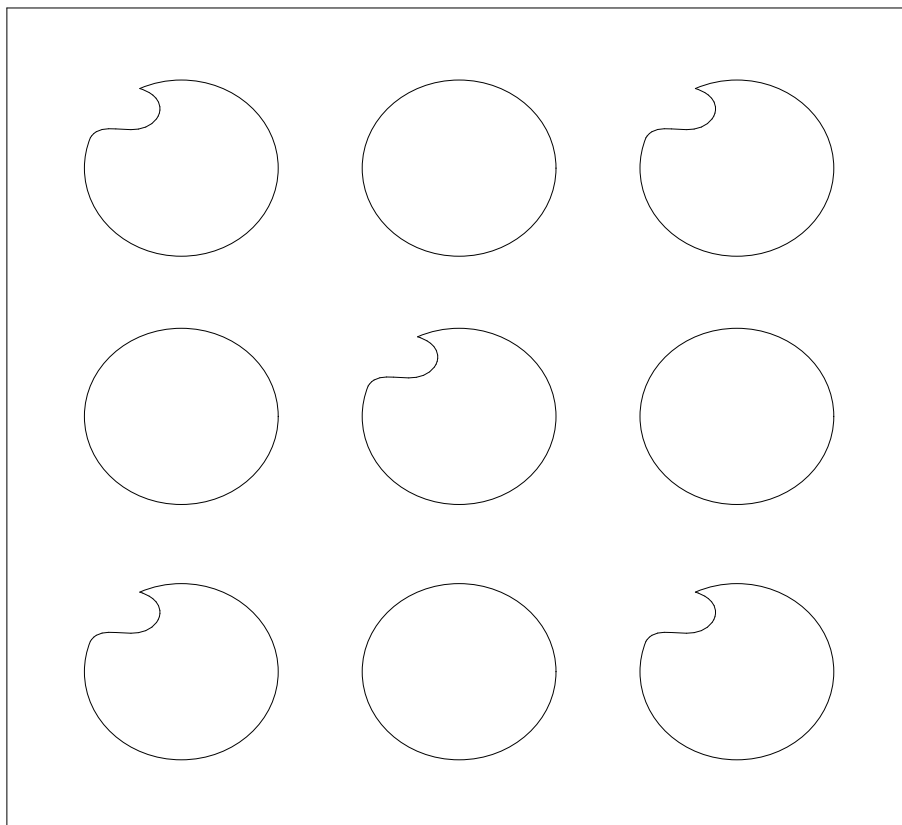
2) Асимметрия симметриядан эмнеси менен айырмаланат?

III. Жаңы материалдын презентациясы:

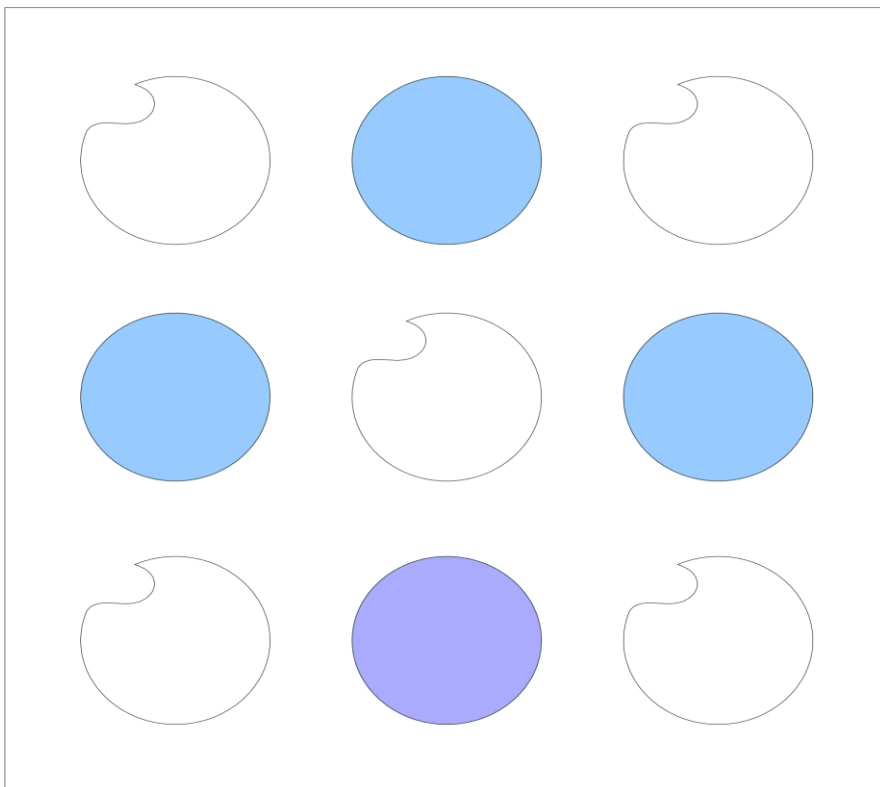
Ньюанс - кээ бир касиеттердеги нерселердин ортосундагы анча-мынча айырмачылыктар. Ньюанстагы айырмачылыктарга караганда окшоштуктар көп. Ньюанс буюмдардын курамын курууда форманын монотондуулугун жана катуулугун жылмайтыт. Ньюанс негизги композициялык өзгөчөлүктөргө ылайык композициянын элементтеринин бир аз айырмачылыгы менен мүнөздөлөт. Мисалы, текстураланган беттерде ал чоң жана майда бүртүкчөлөрдү, түстө - кызгылт сары-кызыл жана кызыл түстөрдү, ж.б. Ньюанстуу мамилелер жакын жана алыс болушу мүмкүн. Жакын байланыш касиеттеринин тескери өзгөрүшү деп аталган элементтерди колдонуу менен композицияны курууну камтыйт, мисалы, өлчөмүнүн чоңоюшу жана рельефтин тегиздеши. Алыскы байланыш элементтердин касиеттеринин түз же параллелдүү өзгөрүшү менен туюнтулат, мисалы, түс жарыктыгынын жогорулашы жана өлчөмүнүн көбөйүшү. Тиешелүү түрдө тигил же бул ньюанс менен композициянын табияты өзгөрөт: айырмачылыктар жумшартылганда тынчыраак, ал эми көбөйгөндө курчураак болот. Жалпысынан алганда, ньюанс композициянын бөлүктөрүнүн ортосундагы визуалдык балансты

түзүүгө жана анын бүтүндүгүнө жетишүүгө жардам берет. Мисал - интегралдык хроматикалык диапазон катары кабыл алынган бир түс схемасын билдирген окшош тондорго негизделген түстөрдүн айкалышы. Форманын нюанстары дизайнердин эң жогорку квалификациясын, кылдат инстинкти талап кылат, ал көбүнчө форманын негизи калыптанган долбоордун акыркы этабында колдонулат. Бул нюанс, форманы жылтыратуу, акыры ишти аягына чыгарат. Нюанс - бул нерсени кемчиликсиз жана жарашыктуу кылган негизги нерсе.

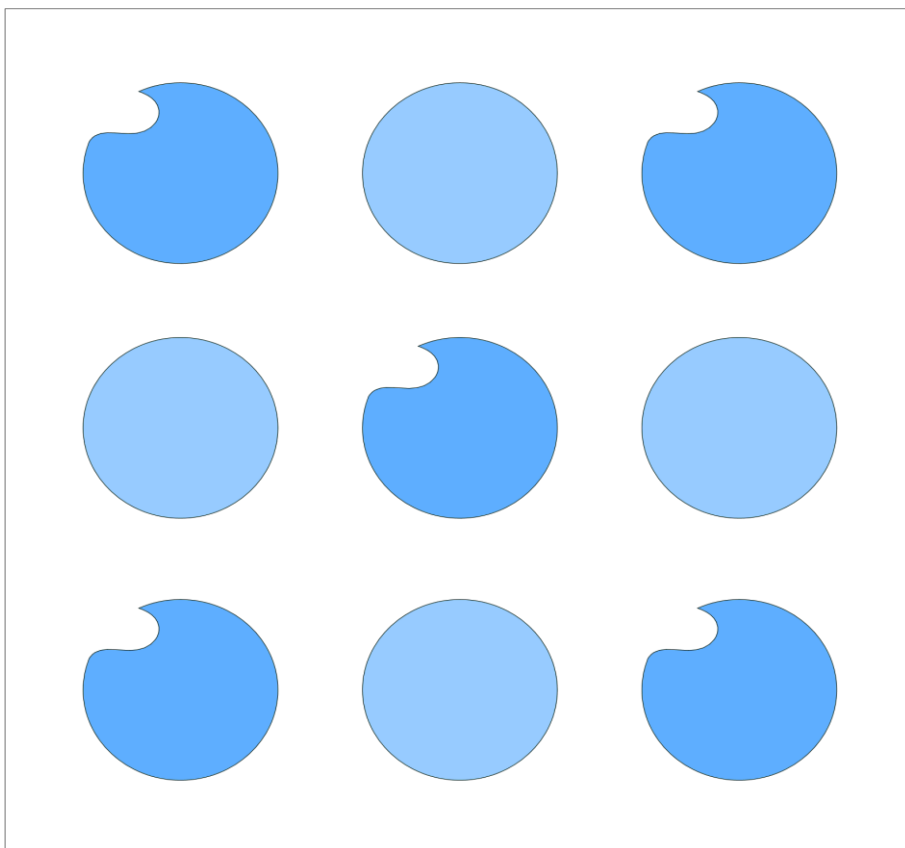
Мисалы: Түстүү нюанстар менен фронталдык композициясын куруунун иретин, аткаруу техникасы төмөнкү сүрөттөрдө көрсөтүлгөн. (1-4 сүрөттөр).

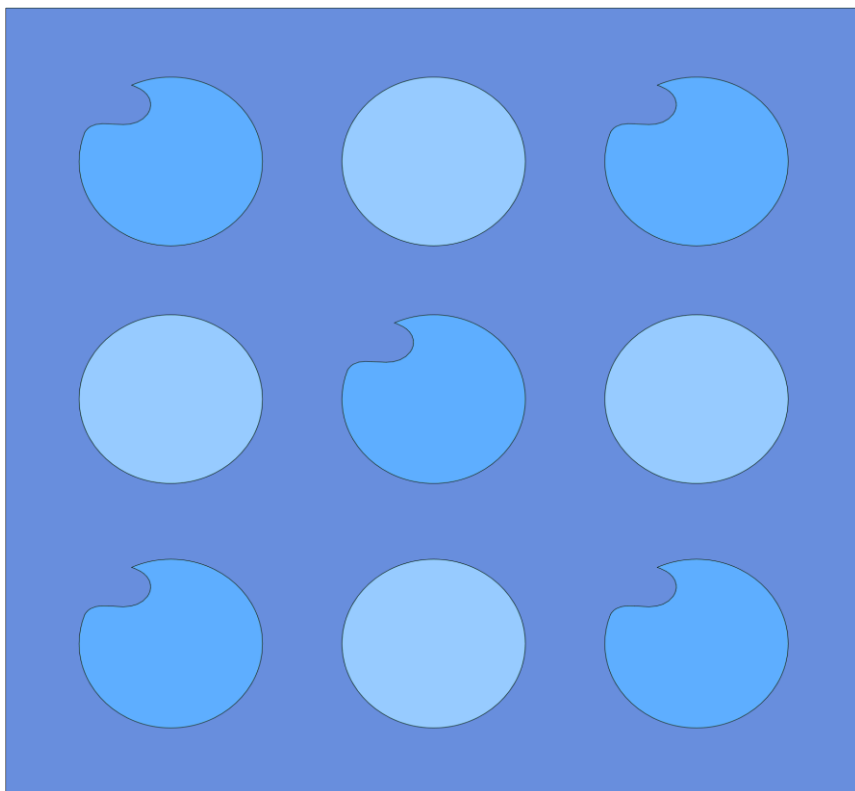
1-сүрөт. Биринчи этап: композициянын размерин тактоо, геометриялык фигуралардын сөлөкөтүн түшүрүү.

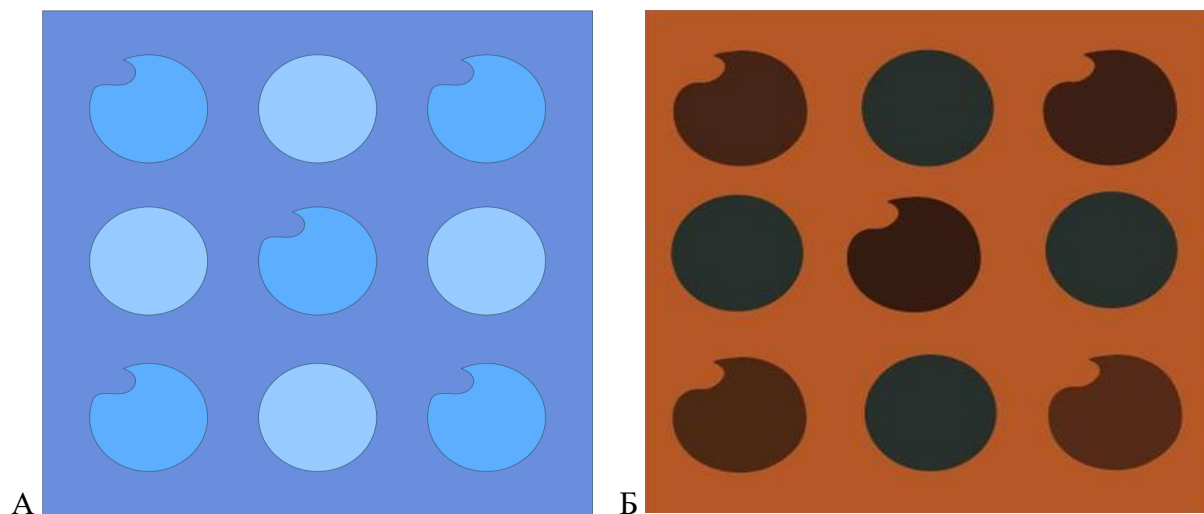
2-сүрөт. Экинчи этап: композициянын элементтерине биринчи түстү берүү.

3-сүрөт. Үчүнчү этап: композициянын элементтерине экинчи түстү берүү.

4-сүрөт. Төртүнчү этап: композициянын үчүнчү түсүн фонду берүү. Түстүү нюанс композициянын бир варианты иштелип чыкты. Негизги жыйынтык алынды.

5-сүрөт. Түстүү нюанс композициянын варианттары. А, Б. Жогоруда 1-4-сүрөттөрдө нюанс композициясынын А вариантынын композициянын аткарылышынын иреети, композицияга түс берүү жана боек менен иштоо техникасы этабы менен көрсөтүлдү. Ал эми 5- сүрөттө нюанс композициясынын 2 түрү көрсөтүлдү.

IV. Камтылган материалды бекемдөө: Ар кандай түстүү нюанс композицияны аткарууда жогоруда 1-4- сүрөттө көрсөтүлгөн ыкмалар колдонулат.

V. 1) Баалоо.

2) Үй тапшырмасы:

Композиция, нюанс түзүү.

Геометриялык фигуралардан турган фронталдык композиция.

Композиция декоративдик болушу керек. Өлчөмү 14*14 см.

Бул учурда, ар кандай хроматикалык түстөр колдонулат.

Тема - 8: Контраст (4саат)

I. Максаты: Контрасттуу фронталдык композицияны түзүү геометриялык фигуралардан.

1. Сабактын түрү: (практика)

2. Жабдуулар:

Акварель, гуашь (суу боёктору).

Кыл калемдер (колин же белка № 1-4-8).

Гознак кагаз.

Суу идиш.

II. Мурдагы сабакта өтүлгөн материалдардын негизинде кайталоо:

1) Нюанс деген эмне?

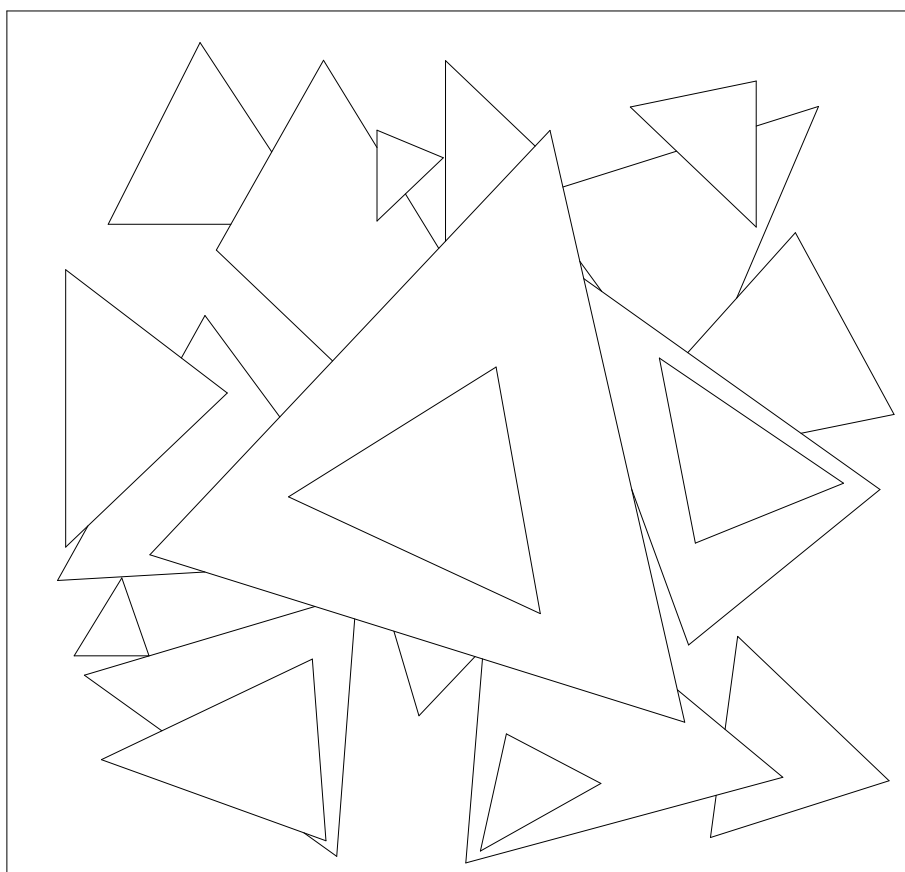
2) Ахроматикалык түстөрдүн нюанстары барбы?

III. Жаңы материалдын презентациясы:

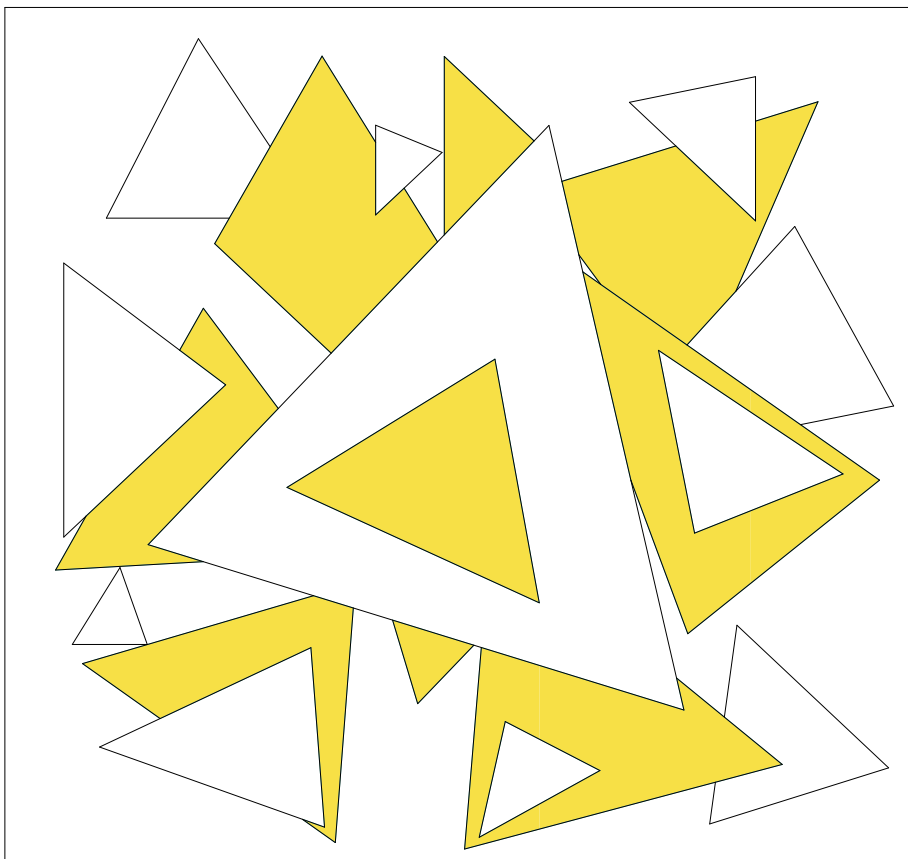
Контраст - бул объекттердин белгилүү бир касиеттери боюнча (көлөмү, формасы, түсү, жарык жана көлөкө ж.б.) ортосундагы кескин айырмачылык, кескин туюнтулган карама-каршылык: узун - кыска, жоон - ичке, чоң - кичинекей. Контраст – карама-каршылык, композициядагы түрдүү принциптердин күрөшү – сүрөтчүнүн, скульптордун, архитектордун колунда дайыма кеңири колдонулган каражаттардын бири болуп келген. Контраст боюнча курулган композициянын маңызы анын визуалдык таасиринин активдүүлүгү: нюанстуу карама-каршы мамилелерди дизайнер чеберчилик менен колдонсо дароо ачылат. Көркөм дизайнда контраст композициянын негизги каражаттарынын бири болуп саналат. Эгерде бөлүктөрдүн баш ийүүсү жана негизги нерсенин идентификациясы болгон кандайдыр бир композицияны ала турган болсок, анда көпчүлүк учурда негизги нерсе курчап турган элементтерге карата карама-каршы келет. Чеберлик менен колдонулганда, контраст композицияда чечүүчү ролду ойной алат. Композициянын кызыкчылыгына баш ийип, форманы активдештирет. Контраст жок болгон учурда форма экспрессивдүү

эмес жана кызыксыз болуп чыгат. Карама-каршы салыштыруулар бүт нерсени кабыл алууну курчутууга жардам берет. Контраст формалардын касиеттериндеги айырманы күчөтүп, баса белгилеп, алардын биримдигин күчтүүрөөк жана таасирдүү кылат. Контрасттын иллюстративдик мисалы катары композициянын борборун аныктоо үчүн геометриялык фигуралардын бири экинчисине салыштырмалуу чоңойгондо байланышы боло алат. Мындай композициялар бири-бири менен белгилүү бир байланышта болуу менен конструктивдүү жана комбинатордук байланыштын үлгүсүн көрсөтөт. Мындай көнүгүүлөр өзгөчө мааниге ээ жана композициянын негиздерине керектүү кошумча болуп саналат. Геометриялык элементтер бири-бири менен аралашып, гармониялуу нерсени түзсө жана бул бүтүндөй белгилүү бир ырааттуу композицияны көрсөтсө, анда бул кандайдыр бир деңгээлде комбинатордук конструкциялардын маселесин чечет. Баардык катышуучу элементтердин жалпылыгы бул элементтердин айкалышы биз композиция, дизайн деп атаган кубулушту жаратаарынан кабар берет.

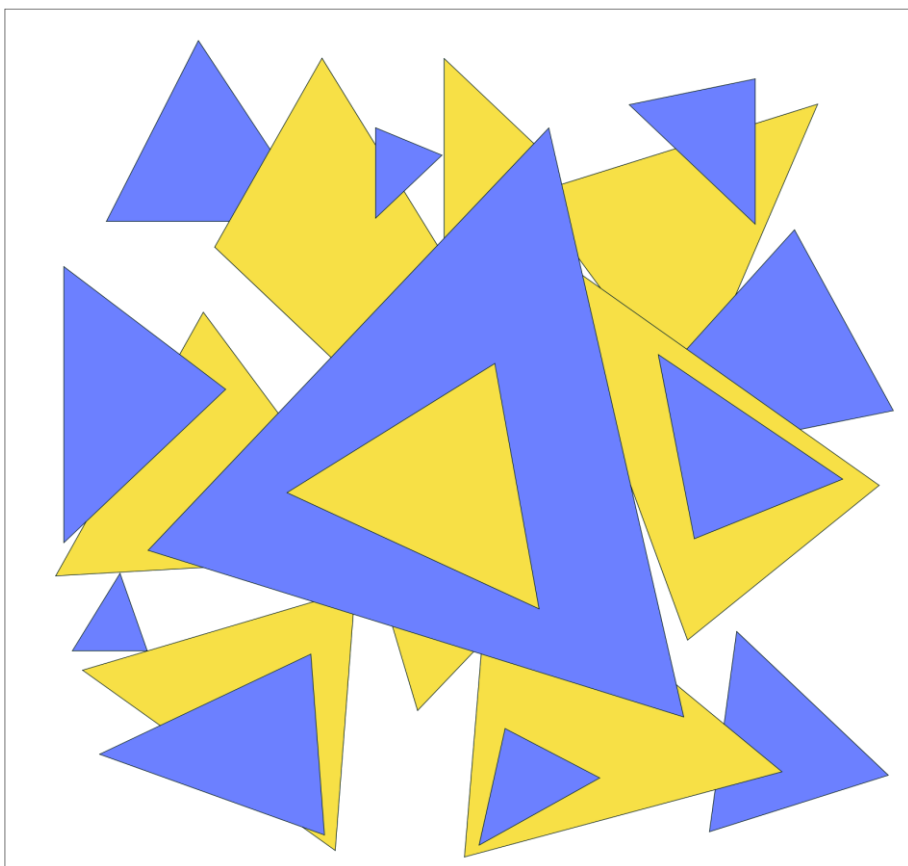
Мисалы: Контрасттуу фронталдык композициясын куруунун иреетин, аткаруу техникасы төмөнкү сүрөттөрдө көрсөтүлгөн. (1-4 сүрөттөр).

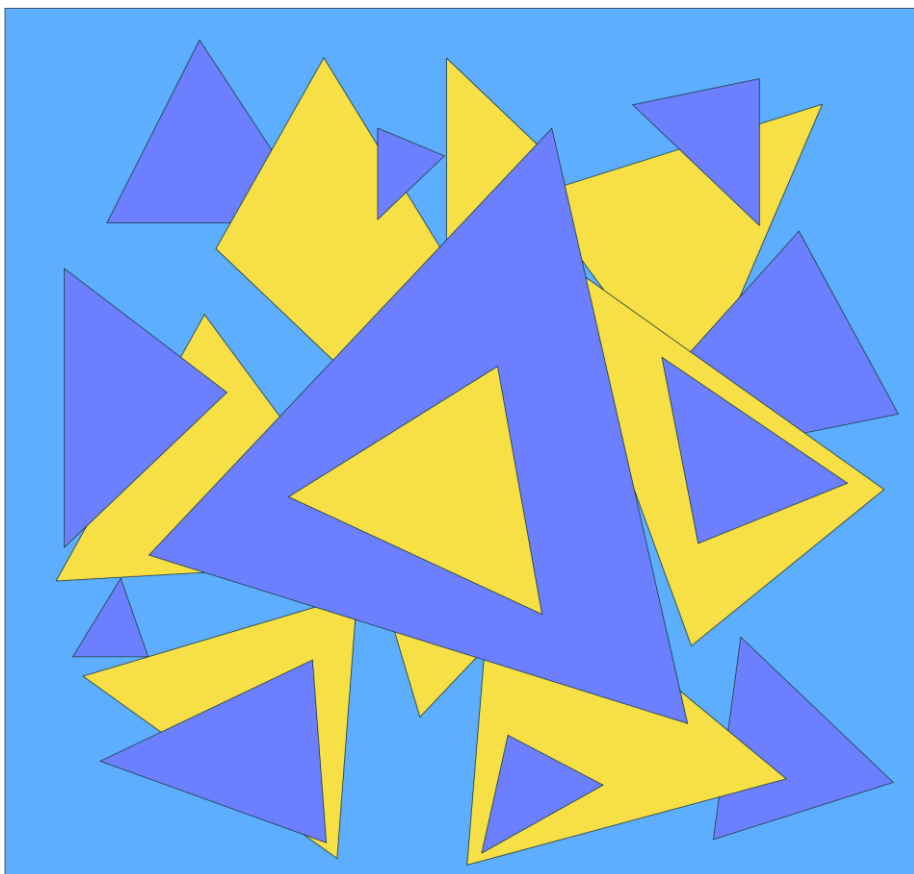
1-сүрөт. Биринчи этап: композициянын размерин тактоо, геометриялык фигуралардын сөлөкөтүн түшүрүү.

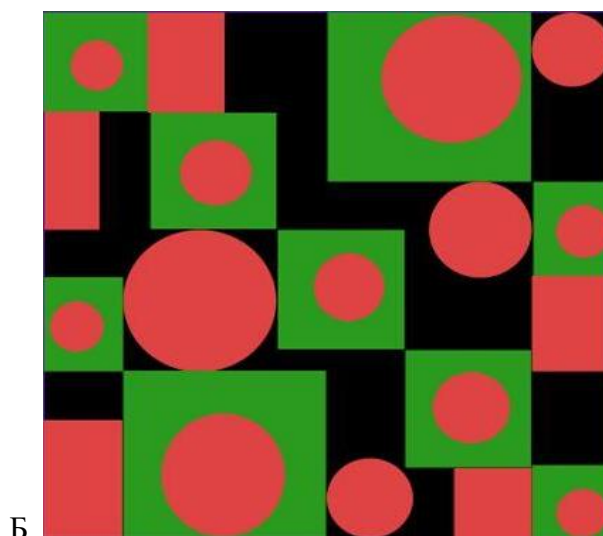
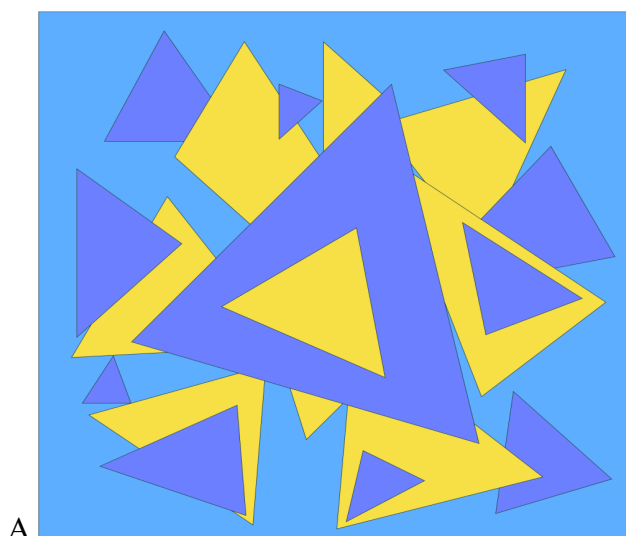
2-сүрөт. Экинчи этап: композициянын элементтерине биринчи жылуу түстү берүү.

3-сүрөт. Үчүнчү этап: композициянын элементтерине экинчи муздак түстү берүү.

4-сүрөт. Төртүнчү этап: композициянын үчүнчү муздак түсүн фонду берүү. Контрасттуу композициянын бир варианты иштелип чыкты. Негизги жыйынтык алынды.

5-сүрөт. Контрасттуу композициянын варианттары. А, Б. Жогоруда 1-4-сүрөттөрдө контрасттуу композициясынын А вариантынын композициянын аткарылышынын иреети, композицияга карама-каршы түс берүү жана боек менен иштоо техникасы этабы менен көрсөтүлдү. Ал эми 5- сүрөттө контрасттуу композициясынын 2 түрү көрсөтүлдү.

IV. Камтылган материалды бекемдөө: Ар кандай контрасттуу композицияны аткарууда жогоруда 1-4- сүрөттө көрсөтүлгөн ыкмалар колдонулат.

V. 1) Баалоо.

2) Үй тапшырмасы:

Контрасттуу композицияны түзүңүз.

Геометриялык фигуралардан турган фронталдык композиция.

Композиция декоративдик болушу керек. Өлчөмү 14*14 см.

Бул учурда, ар кандай хроматикалык түстөр колдонулат.

Тема - 9: Акцент (4 саат)

I. Максаты: фронталдык композициянын акцентин түзүү, геометриялык фигуралар түрүндө.

1. Сабактын түрү: (практика)

2. Жабдуулар:

Акварель, гуашь (суу боёктору).

Кыл калемдер (колин же белка № 1-4-8).

Гознак кагаз.

Суу идиш.

II. Мурдагы сабакта өтүлгөн материалдардын негизинде кайталоо:

1) Контраст деген эмне?

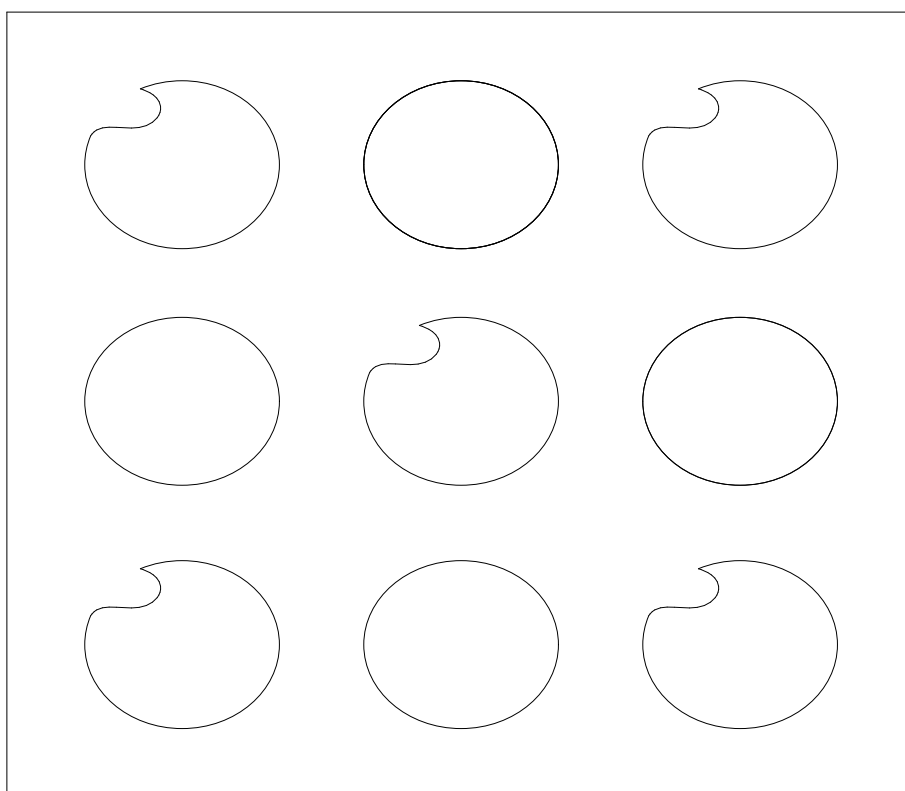
2) Кандай карама-каршы түстөр бар?

III. Жаңы материалдын презентациясы:

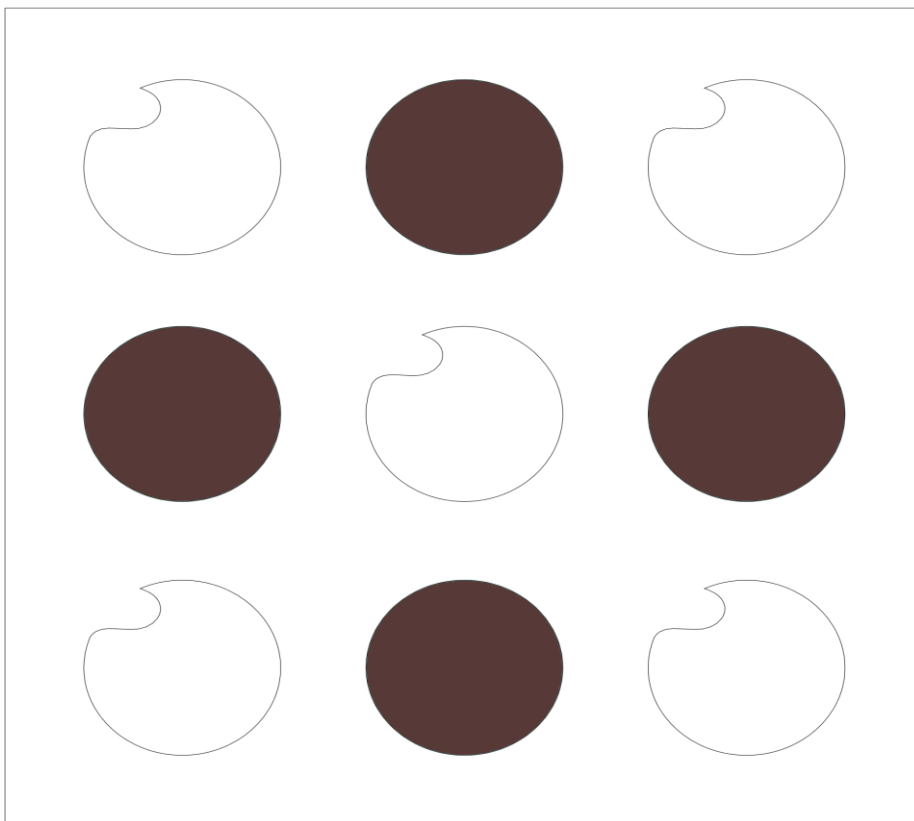
Акцент - (латынча «басма») - бир элементти бөлүп көрсөтүү, басым жасоо, композициянын көбүрөөк экспрессивдүүлүгүн билдирүү үчүн кызмат кылат. Көбүнчө акцент түсү, формасы менен өзгөчөлөнөт (көбүнчө кичинекей, антпесе акцент басымдуулукка айланат.) Акценттин түрлөрү Объекттин формасын өзгөртүү менен Объекттин өлчөмүн өзгөртүү менен. Объекттин түсүн өзгөртүү аркылуу. Негизги ойду композициянын бардык мыйзамдарын колдонуу менен каалаган ыңгайлуу ыкма менен бөлүп көрсөтүүгө болот. Экспрессивдүү композициянын каражаты катары акцент ар кандай формаларда жана көрүнүштөрдө колдонулушу мүмкүн. Акцент негизги нерсени аныктоонун ыкмасы катары композицияда, кандай гана композицияда болбосун көңүлдү тартуунун бир борбору болушу керек. Бул

жерде бир нече визуалдык объектилердин мисалдары келтирилген. Сүрөттө, пропагандалык плакатта, жарнамалык баннерде... жана аквариумда ошол эле ыкма колдонулат - композициялык борборду бөлүп көрсөтүү. Акценттер ар кандай болушу мүмкүн – түсү, семантикалык... Бирок көрүү биринчи кезекте 99% көрүүчүлөр үчүн композициянын бир эле элементине түшөт. Б.а., сүрөтчү көрүүчүнүн көз карашын «башкарат» дегендей, ага кандайдыр бир «жол» белгилери бар, алар боюнча ал бир топ ыңгайлуу жылып, ошого жараша сүрөттү кабыл алууну жеңилдетет. Биз көңүлүбүздү секунданын ашыкча бөлүгүнө белгилүү бир жерине бурабыз, андан кийин аны берилген багыты боюнча андан ары багыттабыз. Акцент – бул сүрөттүн көңүл бурууну талап кылган бөлүгүн түс, тон, сызык же жарык менен бөлүп көрсөтүү ыкмасы. Мисалы, акцент түсү көбүнчө чыгарманын үстөмдүк кылуучу (ордун басуучу) түсүнө же тондун эң карама-каршы жерине кошумча болот. Баса турган предмет үстөмдүк кылуучудан эмнеси менен айырмаланат? Доминант көбүнчө көмөкчү функцияны аткарат жана өзүнүн айланасына көптөгөн майда элементтерди бириктирет. Албетте, искусстводо темирдей эрежелер жок, кээде үстөмдүк кылуучу композициянын борбору катары кызмат кыла алат.

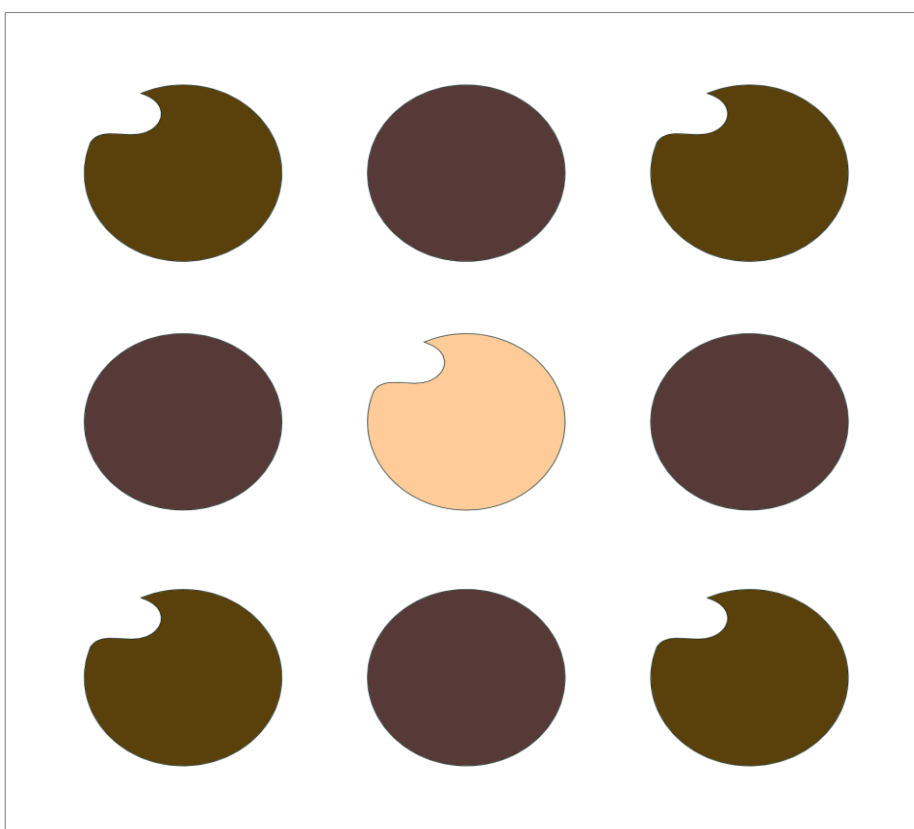
Мисалы: Фронталдык композициянын акцентин куруунун иретин, аткаруу техникасы төмөнкү сүрөттөрдө көрсөтүлгөн. (1-4 сүрөттөр).

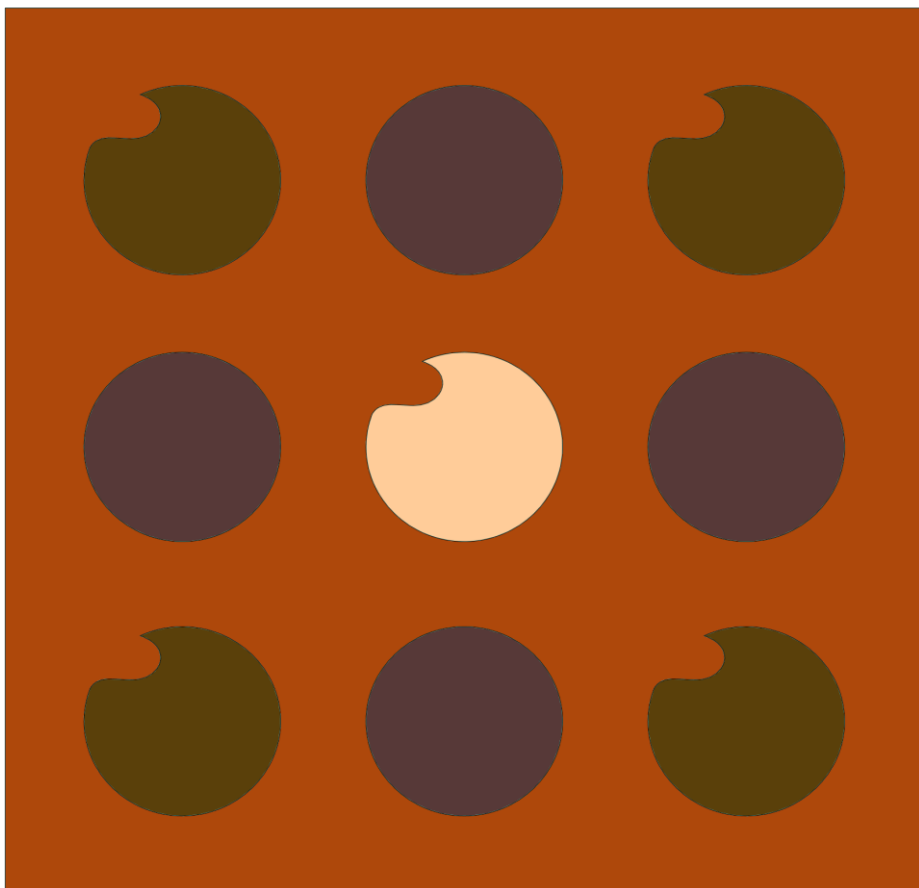
1-сүрөт. Биринчи этап: композициянын размерин тактоо, геометриялык фигуралардын сөлөкөтүн түшүрүү.

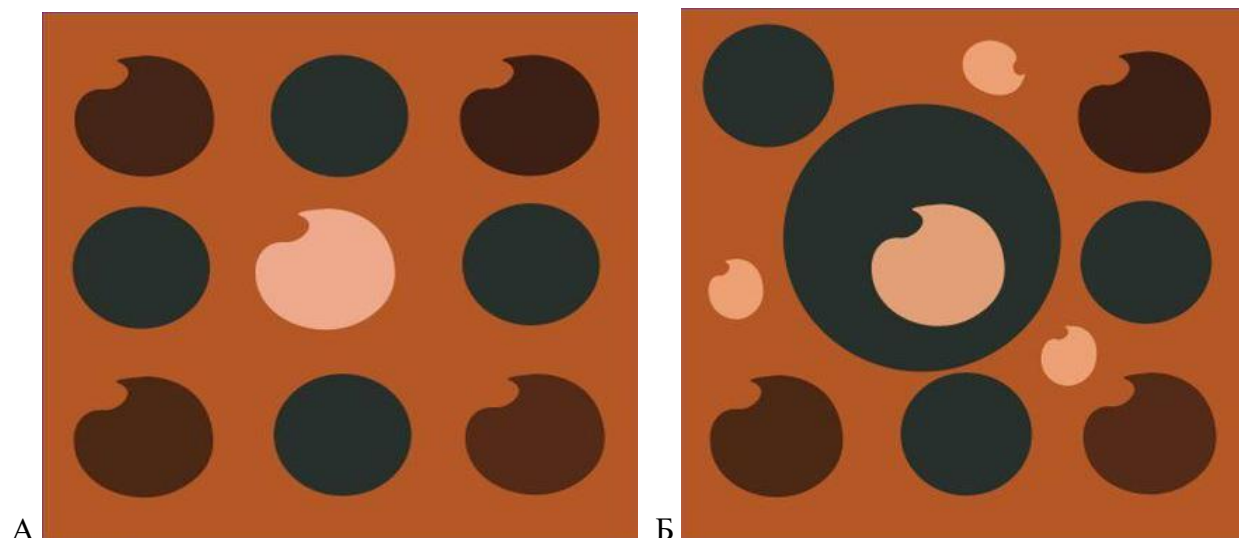
2-сүрөт. Экинчи этап: композициянын элементтерине биринчи түстү берүү.

3-сүрөт. Үчүнчү этап: композициянын элементтерине экинчи түстү берүү.

4-сүрөт. Төртүнчү этап: композициянын үчүнчү түсүн фонду берүү. Акценттүү композициянын бир варианты иштелип чыкты. Негизги жыйынтык алынды.

5-сүрөт. Акценттүү композициянын варианттары. А, Б. Жогоруда 1-4-сүрөттөрдө акценттүү композициясынын А вариантынын композициянын аткарылышынын иреети, композицияга карама-каршы түс берүү жана боек менен иштоо техникасы этабы менен көрсөтүлдү. Ал эми 5- сүрөттө акценттүү композициясынын 2 түрү көрсөтүлдү.

IV. Камтылган материалды бекемдөө: Ар кандай акценттүү композицияны аткарууда жогоруда 1-4- сүрөттө көрсөтүлгөн ыкмалар колдонулат.

V. 1) Баалоо.

2) Үй тапшырмасы:

Композиция, акцент түзүү.

Геометриялык фигуралардан турган фронталдык композиция.

Композиция декоративдик болушу керек. Өлчөмү 14*14 см.

Ар кандай хроматикалык түстөр колдонулат

Тема - 10: Аналог (4 саат)

I. Максаты: Фронталдык аналогтуу композицияны түзүү геометриялык фигуралардан.

1. Сабактын түрү: (практика)

2. Жабдуулар:

Акварель, гуашь (суу боёктору).

Кыл калемдер (колин же белка № 1-4-8).

Гознак кагаз.

Суу идиш.

II. Мурдагы сабакта өтүлгөн материалдардын негизинде кайталоо:

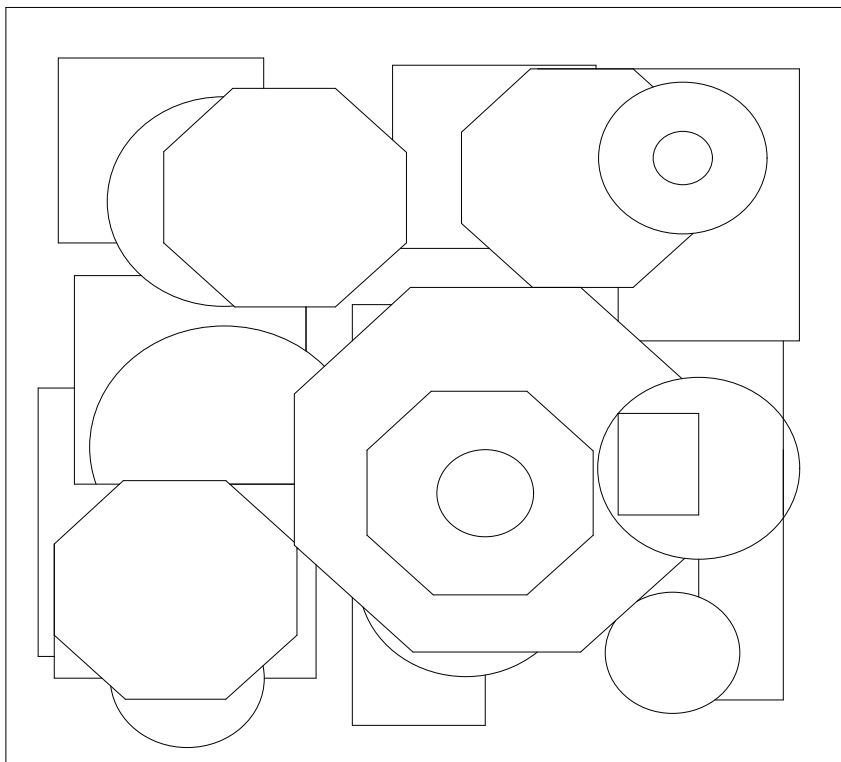
1) Акцент деген эмне?

2) Асимметрия симметриядан эмнеси менен айырмаланат?

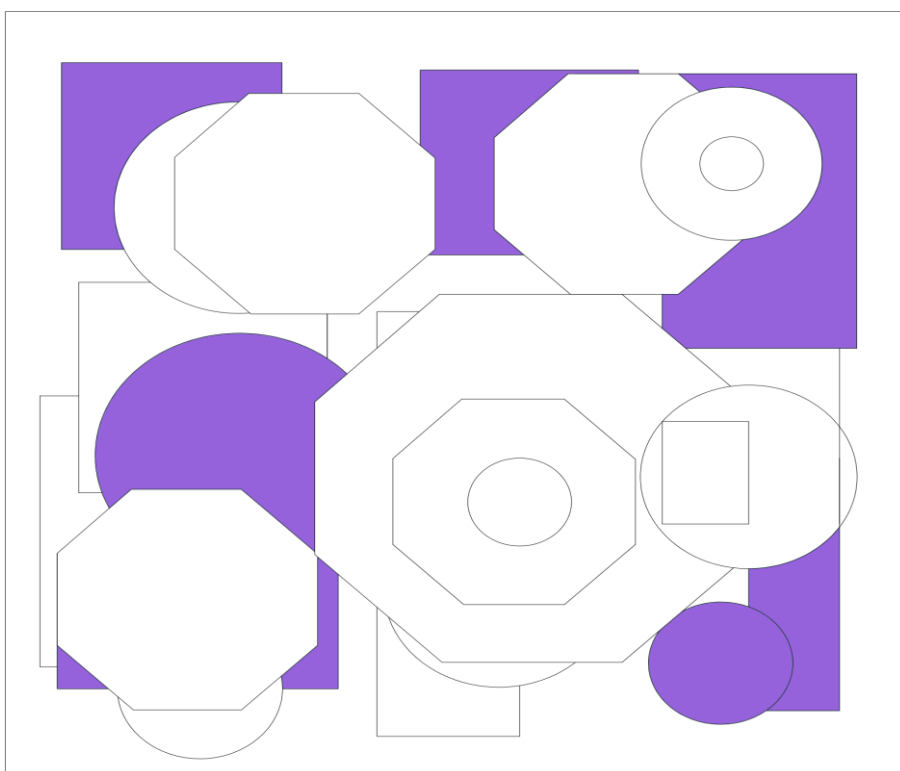
III. Жаңы материалдын презентациясы:

Аналог (грекче «окшоштук») – окшоштуруу (композициядагы окшош же окшош элементтер). Аналогдор композицияга биримдикти берет. Көбүнчө алар түсү, формасы, текстурасы менен келет.

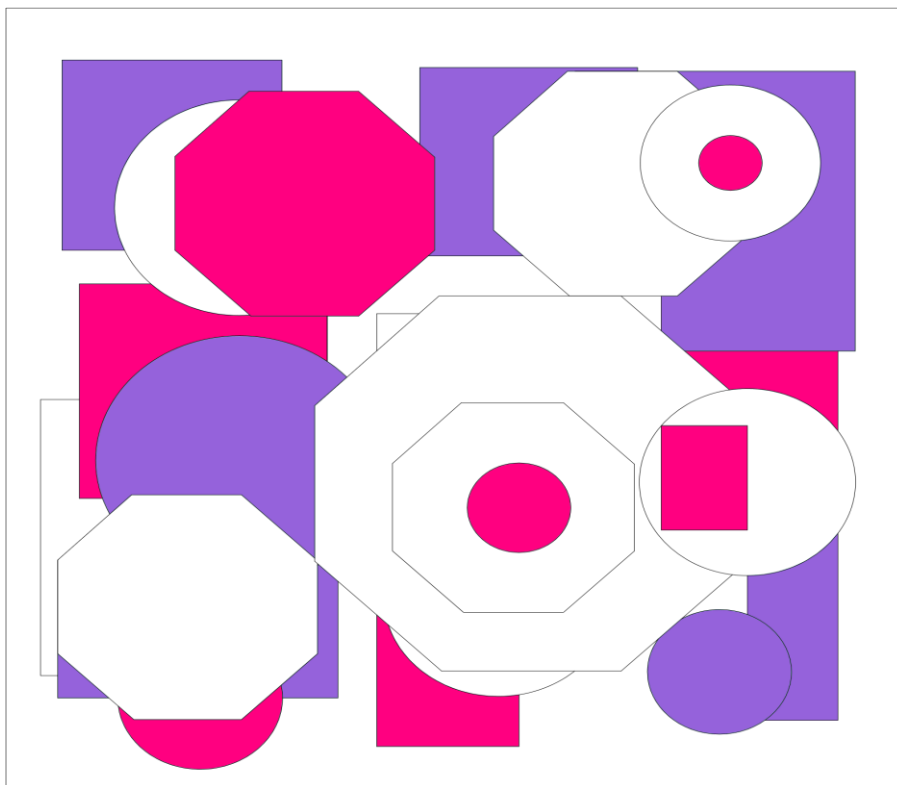
Мисалы: Фронталдык композициянын аналогдорун куруунун иретин, аткаруу техникасы төмөнкү сүрөттөрдө көрсөтүлгөн. (1-5 сүрөттөр).

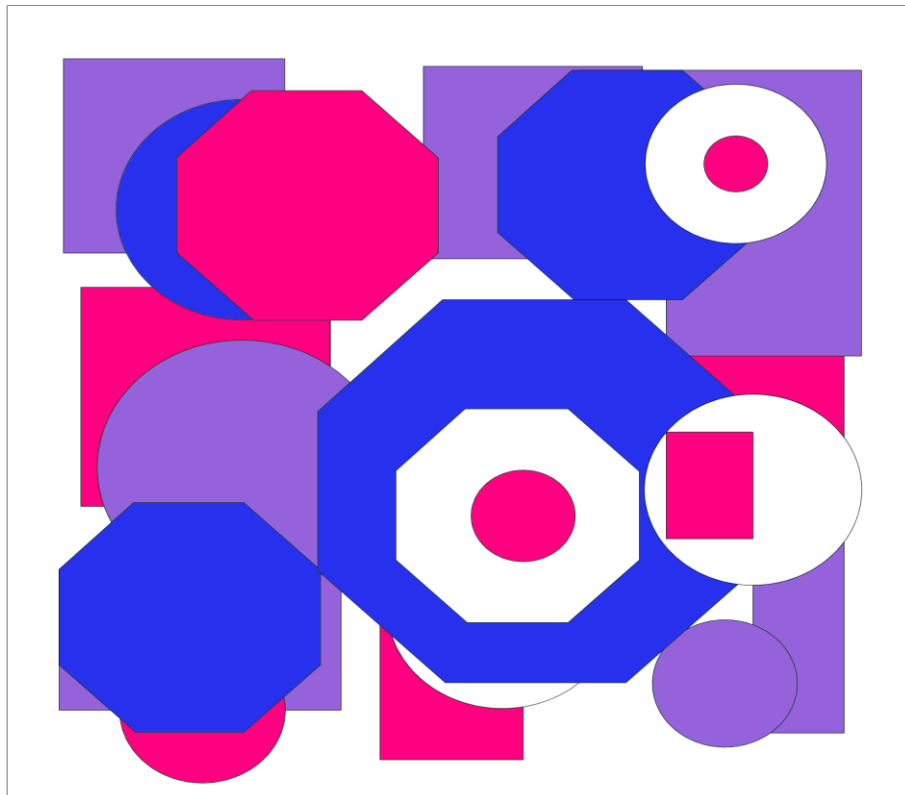
1-сүрөт. Биринчи этап: композициянын размерин тактоо, геометриялык фигуралардын сөлөкөтүн түшүрүү.

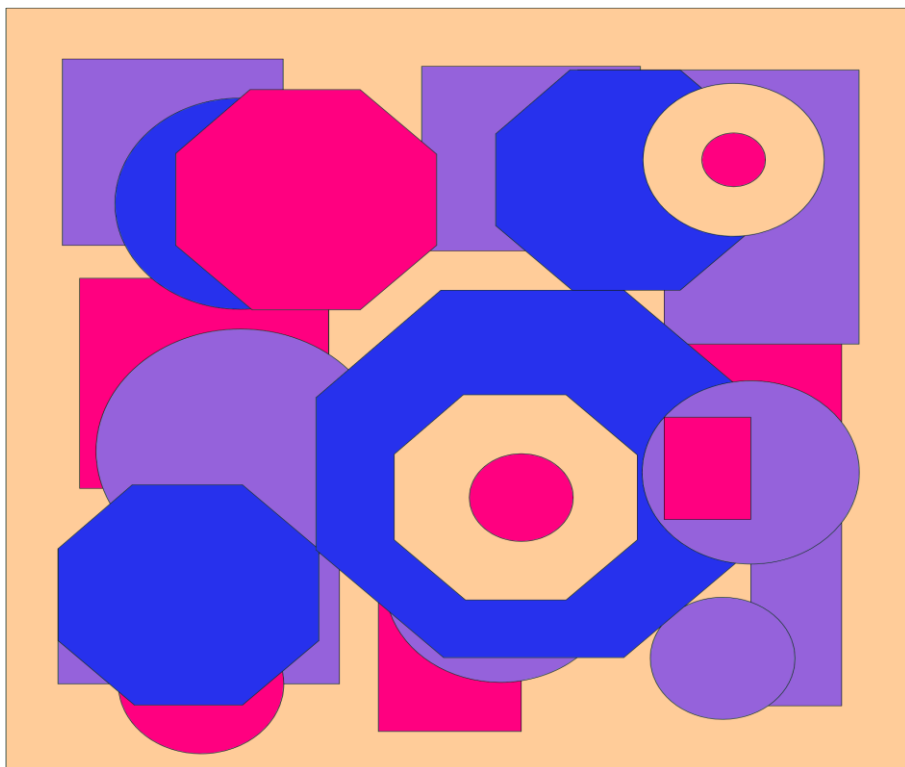
2-сүрөт. Экинчи этап: композициянын элементтерине биринчи түстү берүү.

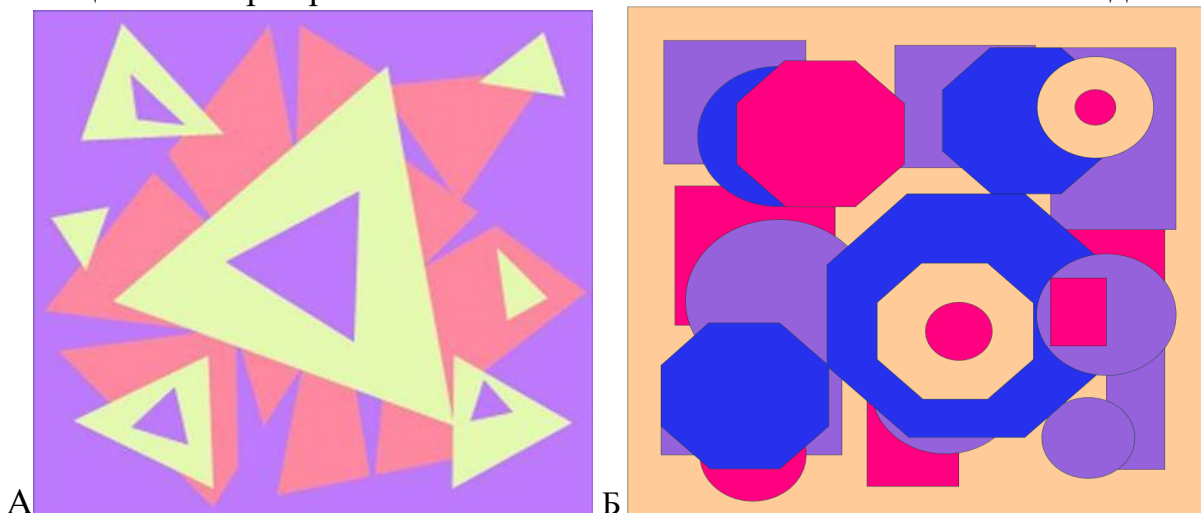
3-сүрөт. Үчүнчү этап: композициянын элементтерине экинчи түстү берүү.

4-сүрөт. Төртүнчү этап: композициянын үчүнчү түсүн берүү.

5-сүрөт. Бешинчи этап: композициянын төртүнчү түсүн фонду берүү. Композициянын бир варианты иштелип чыкты. Негизги жыйынтык алынды.

6-сүрөт. Композициянын аналогунун варианттары. А, Б. Жогоруда 1-5-сүрөттөрдө композициясынын аналогунун Б вариантынын композициянын аткарылышынын иреети, композицияга жылуу-муздак түс берүү жана боек менен иштоо техникасы этабы менен көрсөтүлдү. Ал эми 5- сүрөттө аналогтуу композициясынын 2 түрү көрсөтүлдү.

IV. Камтылган материалды бекемдөө: Ар кандай композицияны аналогун аткарууда жогоруда 1-5- сүрөттө көрсөтүлгөн ыкмалар колдонулат.

V. 1) Баалоо.

2) Үй тапшырмасы:

Аналогдук композицияны түзүү.

Геометриялык фигуралардан турган фронталдык композиция.

Композиция декоративдик болушу керек. Өлчөмү 14*14 см.

Бул учурда, ар кандай хроматикалык түстөр колдонулат.

Тема - 11: Доминанта (4 саат)

I. Максаты: Доминанттуу фронталдык композицияны түзүңүз геометриялык фигуралардан.

1. Сабактын түрү: (практика)

2. Жабдуулар:

Акварель, гуашь (суу боёктору).

Кыл калемдер (колин же белка № 1-4-8).

Гознак кагаз.

Суу идиш.

II. Мурдагы сабакта өтүлгөн материалдардын негизинде кайталоо:

1) Аналог деген эмне?

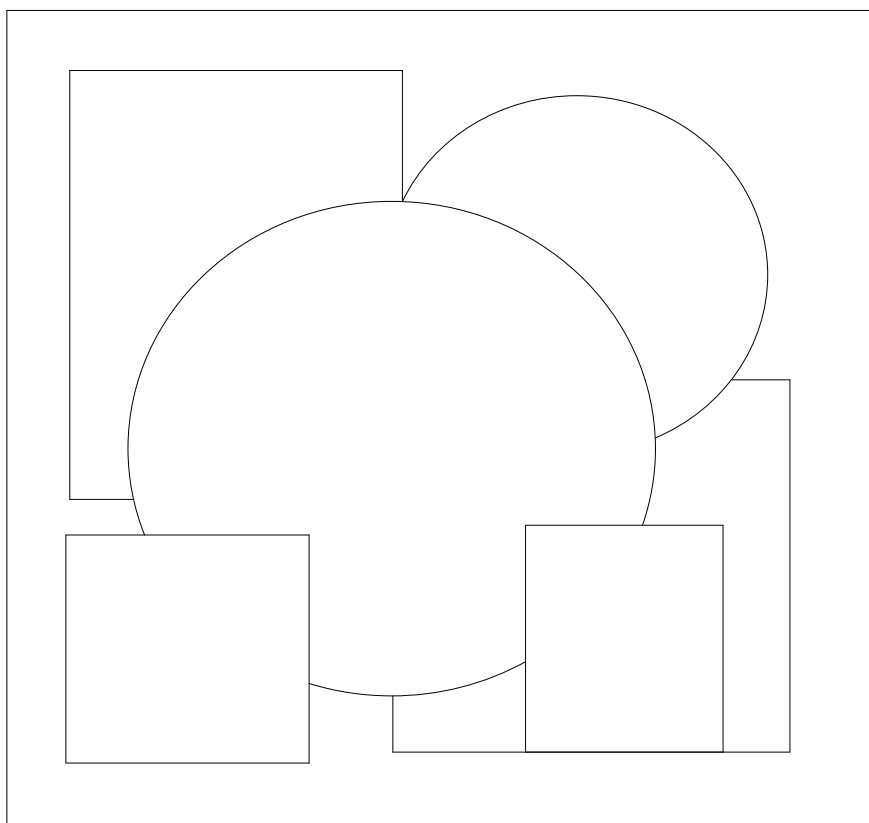
2) Аналог архитектурада кандай роль ойнойт?

III. Жаңы материалдын презентациясы:

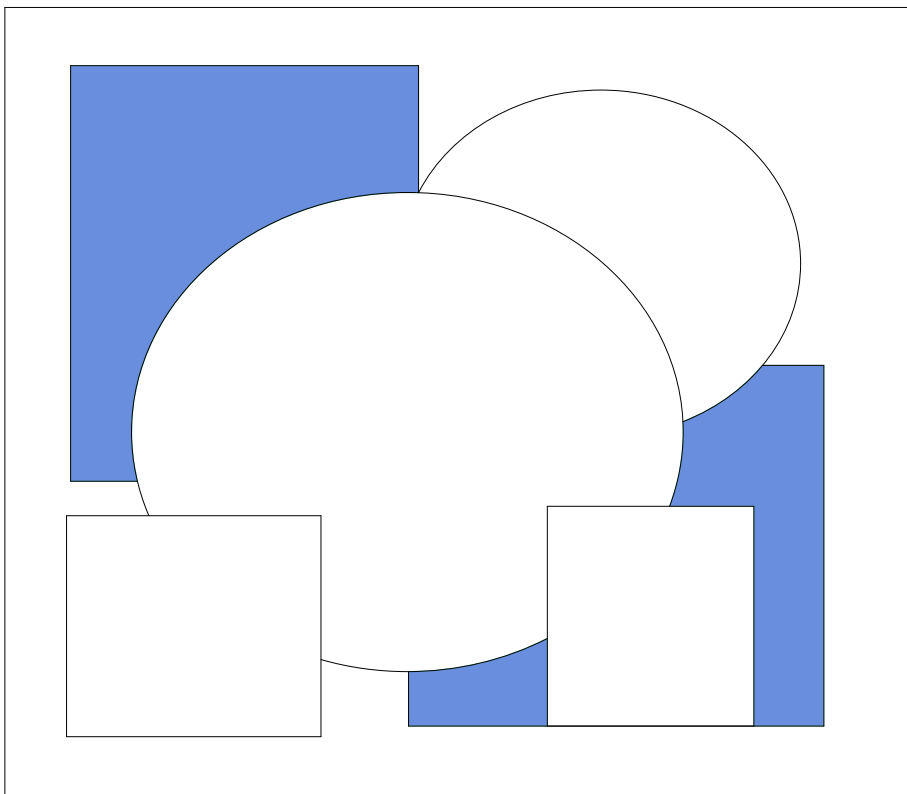
Доминант – композициянын эң маанилүү элементи, ал эң биринчи биздин көңүлүбүздү бурат. Ал айлана-чөйрөсүнөн түсү, өлчөмү, формасы, текстурасы ж.б.у.с. жагынан айырмаланышы мүмкүн. Чындыгында, мээбиз ар дайым негизги нерсени бөлүп көрсөтүүгө умтулат. Качан биз туура ойлонуп, идеяны кура алсак, өзүбүздү тынч жана ыңгайлуу сезебиз. Доминантсыз композиция тынчсызданууну жаратат. Доминант – (латын тилинен *dominantis* – үстөмдүк кылуучу), үстөмдүк кылуучу идея, бир нерсенин негизги белгиси же эң маанилүү компоненти. Композициядагы ички уюштуруу принциби бир караганда үстөмдүктүн – семантикалык борбордун болушунан улам ачылат. Негизги аракет башталып, негизги байланыштар пайда болот. Чыгарманы кабыл алуу үстөмдүк кылуудан башталат, ал, мисалы, баштапкы чекит, эмоционалдык, семантикалык жана структуралык борбор. Көркөм чыгармада (сүрөттө) семантикалык борбор сүрөттүн негизги каармандары, пейзажда - мотив боло алат (сүрөтчү көрүүчүнүн көңүлүн эмнеге көбүрөөк бурат, эмне кылдат жазылган, баса белгиленет). Согуш жанрындагы чыгармаларда үстөмдүк кылуучу душмандардын бир тобунда же жеңүүчүлөрдүн бүтүндөй бир тобунда башкы каарман болуп саналат, алар жаркыраган, чоңураак жана кылдаттык менен көрсөтүлөт. Бул сүрөттөдө эле

сүрөтчү сүрөттүн негизги маанисин кандай каражаттар менен бөлүп көрсөткөнү ачык көрүнүп турат. Абстракттуу жана формалдуу композициядагы чыгармаларда же айрым элементтер же элементтердин бүтүндөй топтору (биздин учурда жөнөкөй геометриялык фигуралар же алардын жыйындысы) үстөмдүк кылуучу элементтер катары кызмат кыла алат, ошондой эле ар кандай ыкмаларды колдонуу менен айырмаланат. Семантикалык борбор көбүнчө визуалдык борбор менен дал келет, башкача айтканда, ал сүрөт талаасынын борбордук зонасында жайгашкан. Көбүрөөк багынган тыбыштагы үстөмдүктүн мүнөздөмөлөрү композициянын айрым бөлүктөрүндө (б.а. экинчилик элементтерде) кайталанып, үстөмдүк кылуучу жана экинчи даражадагы элементтерди жана тескерисинче экинчи даражадагы элементтерди үстөмдүк кылуучу менен байланыштыруу керек.

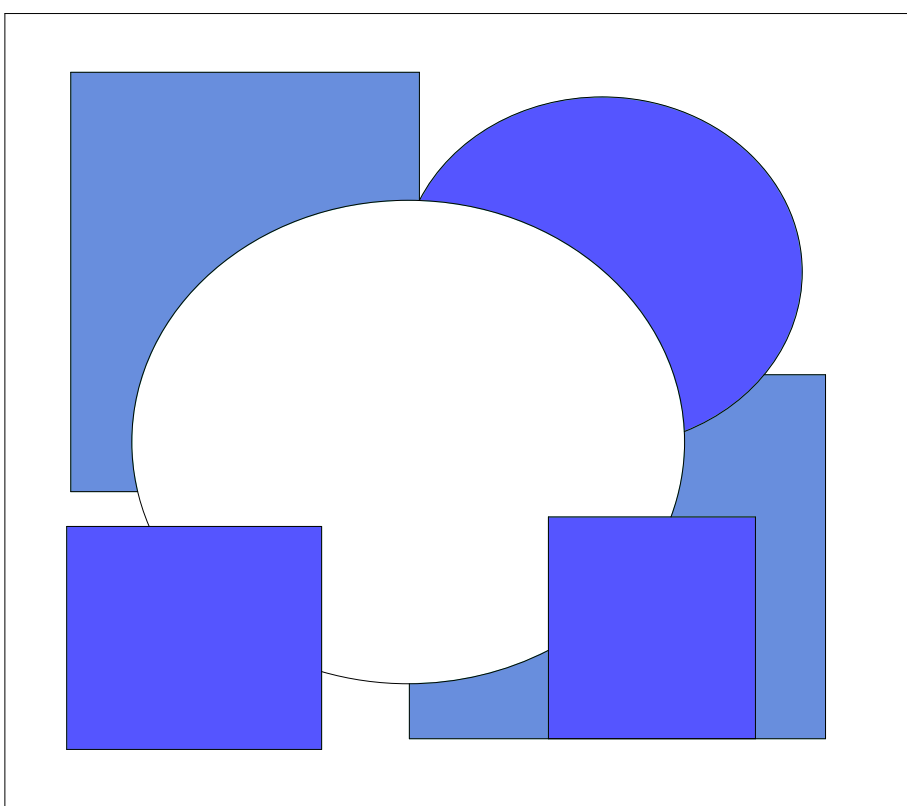
Мисалы: Доминанттуу фронталдык композицияны куруунун ирээтин, аткаруу техникасы төмөнкү сүрөттөрдө көрсөтүлгөн. (1-5 сүрөттөр).

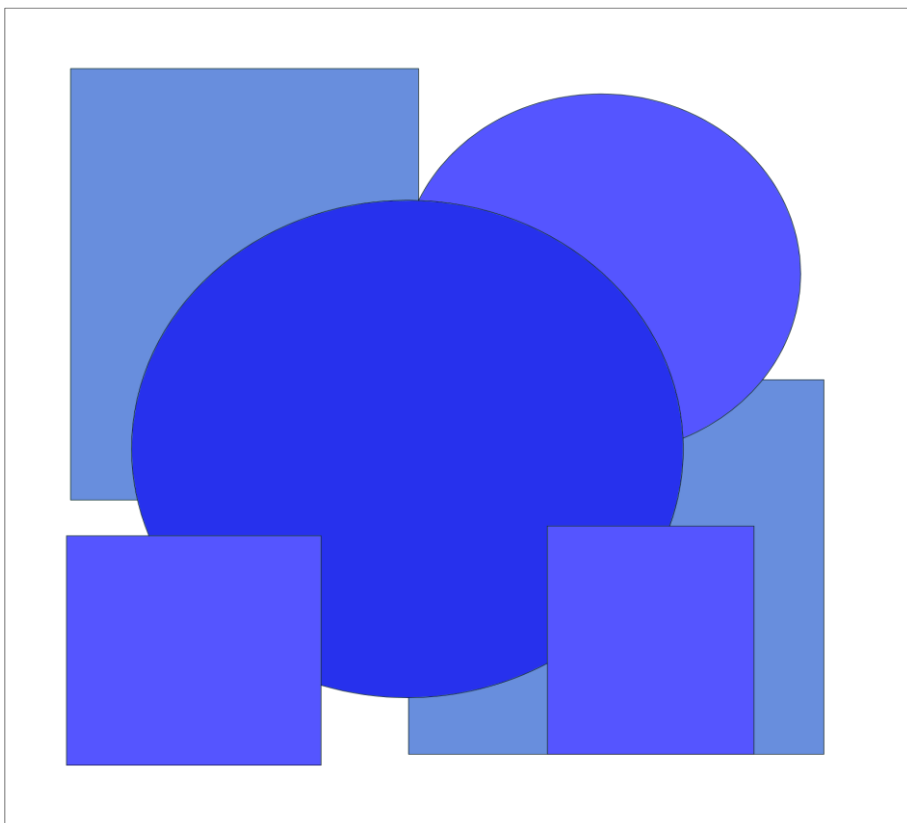
1-сүрөт. Биринчи этап: композициянын размерин тактоо, геометриялык фигуралардын сөлөкөтүн түшүрүү.

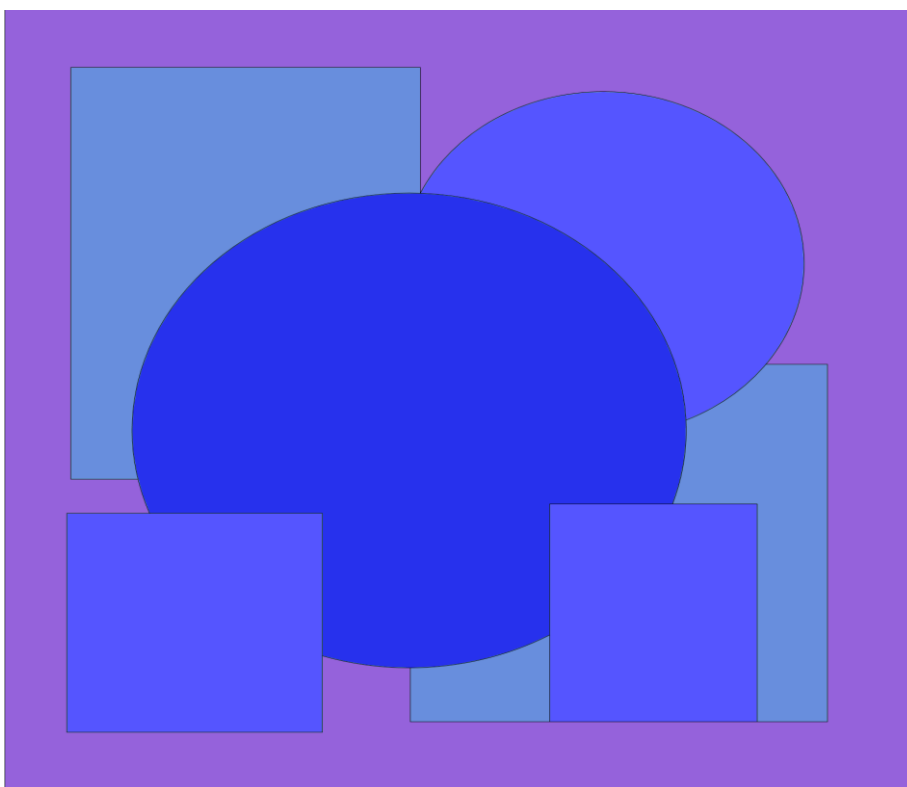
2-сүрөт. Экинчи этап: композициянын элементтерине биринчи түстү берүү.

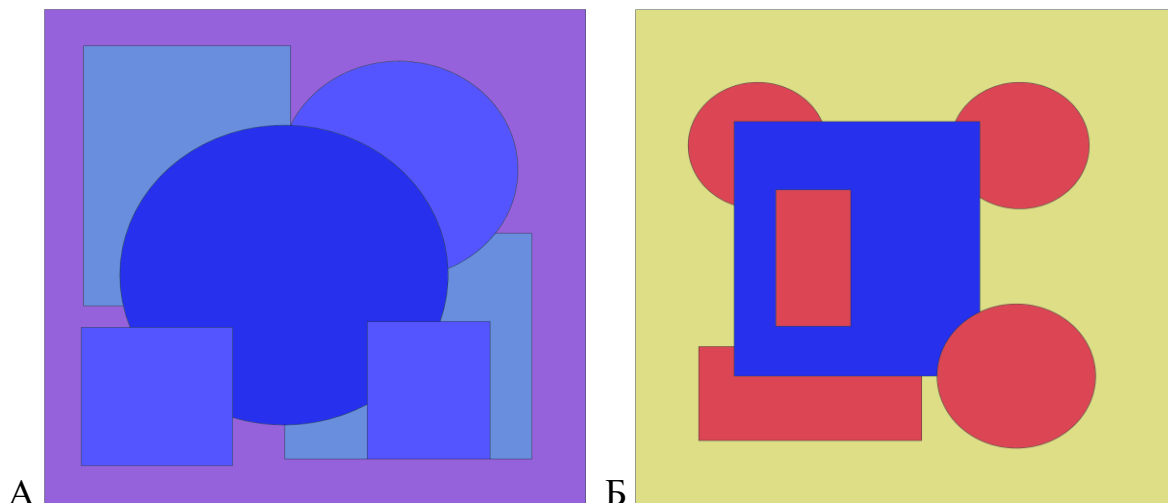
3-сүрөт. Үчүнчү этап: композициянын элементтерине экинчи түстү берүү.

4-сүрөт. Төртүнчү этап: композицианын үчүнчү түсүн берүү.

5-сүрөт. Бешинчи этап: композицианын төртүнчү түсүн фонду берүү. Композицианын бир варианты иштелип чыкты. Негизги жыйынтык алынды.

6-сүрөт. Доминанттуу композициянын варианттары. А, Б. Жогоруда 1-5-сүрөттөрдө доминанттуу композициясынын А вариантынын композициянын аткарылышынын иреети, композицияга түс берүү жана боек менен иштоо техникасы этабы менен көрсөтүлдү. Ал эми 5-сүрөттө доминанттуу композициясынын 2 түрү көрсөтүлдү.

IV. Камтылган материалды бекемдөө: Ар кандай доминанттуу композицияны аткарууда жогоруда 1-5-сүрөттө көрсөтүлгөн ыкмалар колдонулат.

V. 1) Баалоо.

2) Үй тапшырмасы:

Доминанттуу композиция түзүү.

Геометриялык фигуралардан турган фронталдык композиция.

Композиция декоративдик болушу керек. Өлчөмү 14*14 см.

Бул учурда, ар кандай хроматикалык түстөр колдонулат.

Тема - 12: Геометриялык фигуралардын макети (4 саат)

I. Максаты: Үч өлчөмдүү композицияны, макетти түзүү геометриялык фигуралардан.

1.Сабактын түрү: (практика)

2. Жабдуулар:

- кагаз (тонирукаланган жана ак - акварель, «Whatman» тибиндеги, пастел үчүн түстүү кагаз, өзүнүн мүнөздөмөлөрү боюнча картонго жакыныраак), жөнөкөй жабышчаак пленкалар, картон, эглин, кээде пенополистирол. Мындан тышкары,

колдо болгон материалдардын ар кандайы болушу мүмкүн, текстураланган кагаздын кесиндилери ж.б.;

– макет кесуучу бычак же кескич жакшы курчутулушу керек; – клей (ПВА клей кагазды жана картонду чаптоо үчүн эң ыңгайлуу, анткени ал ак жана баракта из калтырбайт); – катуулук HB, N, 2N, ZN карандаштары; – металл сызгычтар артыкчылыктуу, анткени алар нан бычагы менен бузулбайт; – чийме куралдарынын комплекси (даяр бөлмө). – 30 жана 45 градус бурчтагы тик бурчтуктар; – жумшак ийкемдүү тилкелер; – түрдүү формадагы жана ийри сызыктарды тартуу үчүн колдонулган оймо-чиймелер; – материалдарды кесүү үчүн фанерадан, пластмассадан же катуу тактайдан жасалган атайын тактай керек;

Кагаз композициясынын үстүндө иштөөдө бир нече маанилүү жагдайларды белгилей кетүү керек. Форманын пластикалуулугун ачууда кагаздын мааниси чоң. Ал жарык жана көлөкөнүн бай сапаттарына ээ (анын чагылдыруу жөндөмдүүлүгү өтө жогору), ошондуктан ал жарык жана көлөкө мамилелерин карама-каршылыктан нюанстарга чейин жеткирет, көзгө араң байкалат.

Бул композициянын экспрессивдүүлүгү анын элементтеринин пластикалык өнүгүүсүнөн көз каранды болгон тапшырмаларда маанилүү: фронталдык композицияны түзүү жана аныктоо боюнча тапшырмалар. Кара картон менен эглинде бул сапаттар жок.

Издөө кырдаалында кагаздын жарык жана көлөкө сапаттары баалуу: жарыктандыруу өзгөргөндө композициянын пластикасы башкача көрүнөт; макетин жарыкка ар кандай бурчтарда буруп, эмне пландаштырылып жатканын текшерүүгө мүмкүндүк берет жана жаңы чечимдерди сунуштайт.

II. Мурдагы сабакта өтүлгөн материалдардын негизинде кайталоо:

1. Эмне үчүн композициянын үстөмдүк кылуучу жана башка элементтерин бириктирүү керек?
2. Аларды бири-бири менен кандай байланыштырууга болот?

III. Жаңы материалдын презентациясы:

Замбил. Кагазды замбилге бекитүү. Планшетти керилген кагаз менен горизонталдуу абалда жылыткычтардан, чиймелерден жана күндөн алыс кургатыңыз. Кургаганда кагаз өзү чоюлуп, бети жылмакай болот. Кагаз кургагандан кийин гана анын үстүнөн иштөөнү баштоого болот: чийүү, түрдүү тетиктерди жабыштыруу жана башка керектүү операцияларды аткаруу.

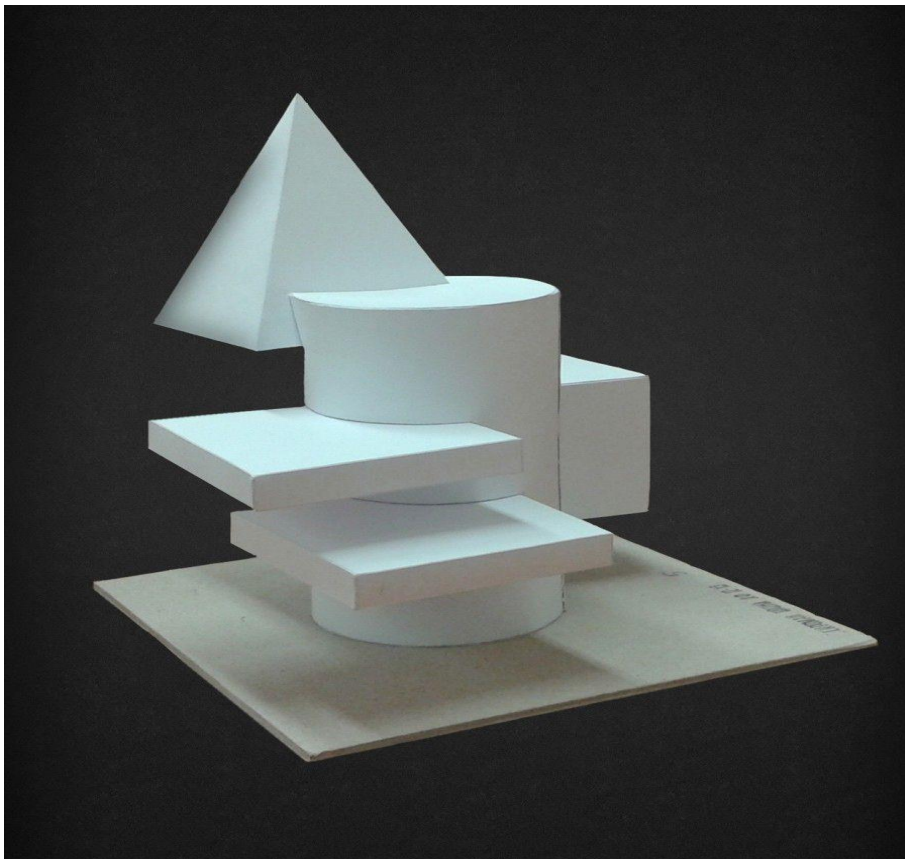
Негизги техникалар

Прототиптөөдө негизги нерсе - бул иштеп чыгууларды компетенттүү аткарууну камтыган так чийме. Мындан тышкары, бул желим жана бекем кесилген элементтердин ортосундагы баланстын бир түрүн табуу керек. Кээде макет үчүн катуу бланкты колдонуу керек болот, ал эми кээде кичинекей кагаз тетиктерин колдонуу ыңгайлуураак болот. Жогорку сапаттагы аспаптардан жана кылдат чийүүдөн тышкары, макеттин кээ бир негизги ыкмаларын колдонуу зарыл. Кагаздын

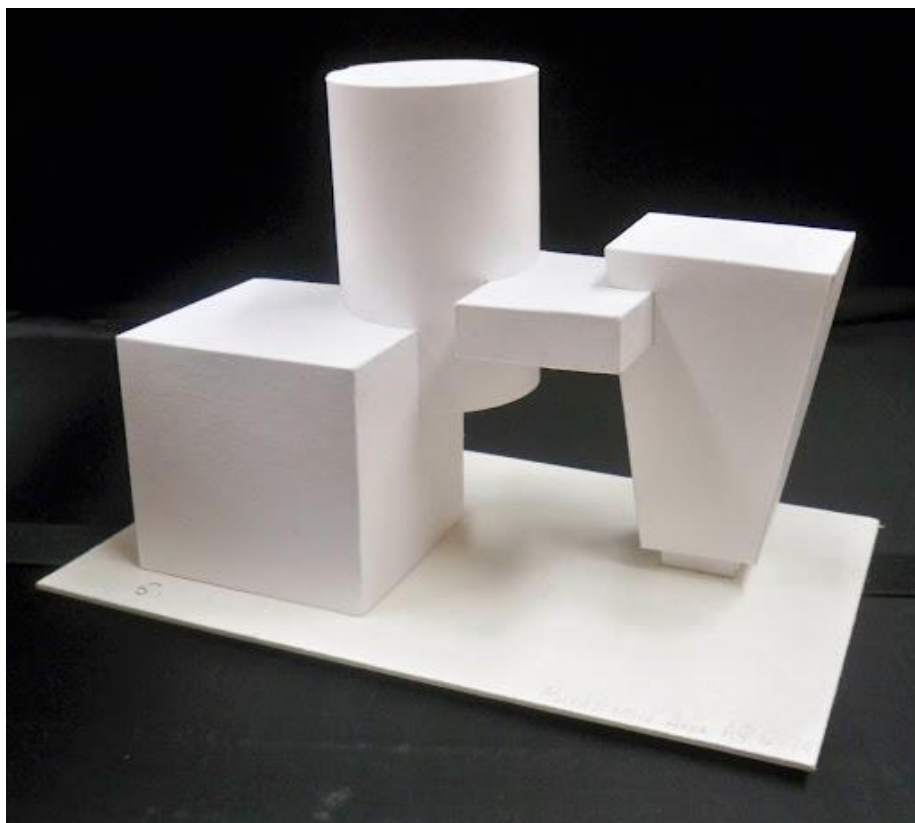
же картондун бүктөлбөгөн бөлүктөрүндөгү бүктөлмөлөрдүн четтери ачык, бүгүшсүз жана ийриликсиз болушу үчүн, сырткы чети түзүлө турган тараптан келечектеги бүктөмдүн сызыктары боюнча кесүү керек. Кесүүлөр нан тактасы бычак менен металл сызгычты бойлой барактын калыңдыгынын $1/3$ бөлүгүнө чейин жасалат, аны толугу менен кесип алуудан этият болуу керек. Эгерде барак жука болсо, анда сиз курч эмес, кууш нерсени колдонсоңуз болот, мисалы, учундун сырткы тарабы. Фастикалык беттердин бурчтарын жасоо. Кандайдыр бир ийри бетти жасоо үчүн кагазды кандайдыр бир цилиндр формасындагы объектиден, мисалы, карандаштан өткөрүү керек же аны кайчыдан күч менен өткөрүү керек. Дагы бир көп колдонулган ыкма - бул цилиндр, конус же төңкөрүштүн башка корпусун жасоо керек болсо, кагаз барагын тегеректөө ыкмасы. Бул үчүн, бул денелердин өнүгүшүн вертикалдуу сызыктарга, туурасы 3-5 мм бирдей тилкелерге бөлүп, нан тактасы бычак менен баракты бүктөлгөн тараптан барактын калыңдыгынын $1/3$ бөлүгүнө чейин кесип алуу жетиштүү. Кесиктерди колдонуу менен бети бардык кесүүлөрдү жана кесүүлөрдү нан тактайы бычак менен жасоо максатка ылайык, эң өзгөчө учурларда кайчы колдонулат. Кагаз же картон жумушка даярдалгандан кийин, тетиктер жана иштеп чыгуулар чийилип, жогорку сапатта кесип алынат. керектүү оюктар жана кесүүлөр жасалат, болгону чогултуу жана жабышчаакты баштоо гана калды.

IV. Камтылган материалды бекемдөө:

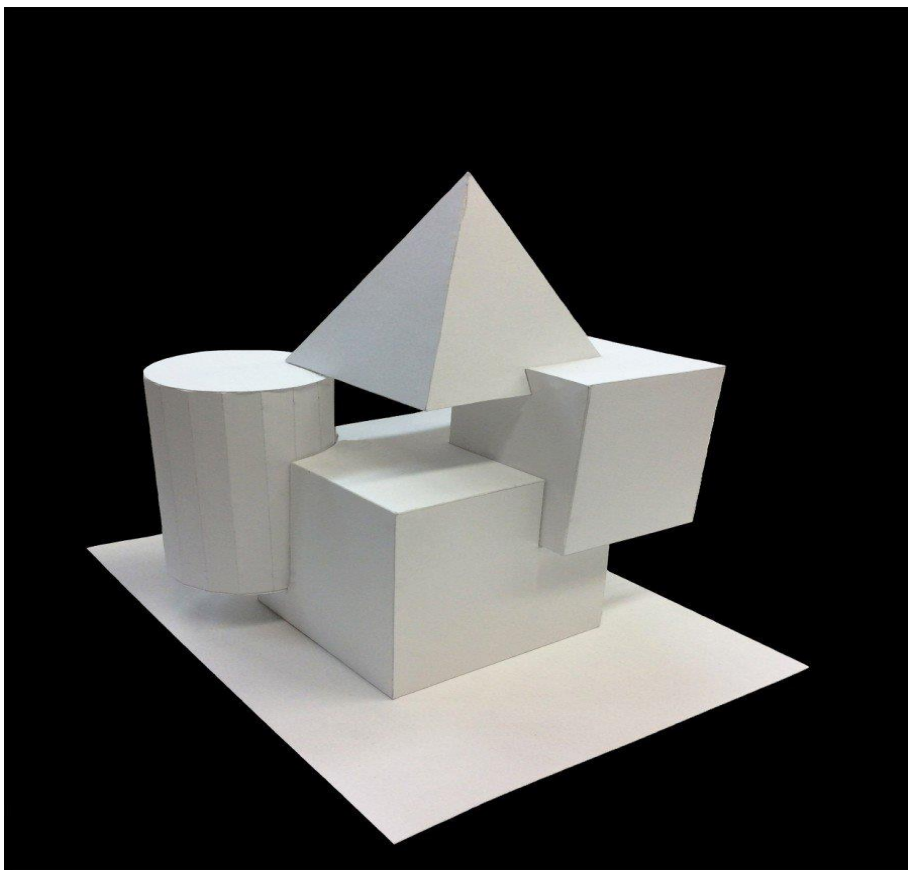
Мисалы: геометриялык фигуралардан куралган үч өлчөмдүү композициянын макетти төмөнкү сүрөттөрдө көрсөтүлгөн. (1-4 сүрөттөр).

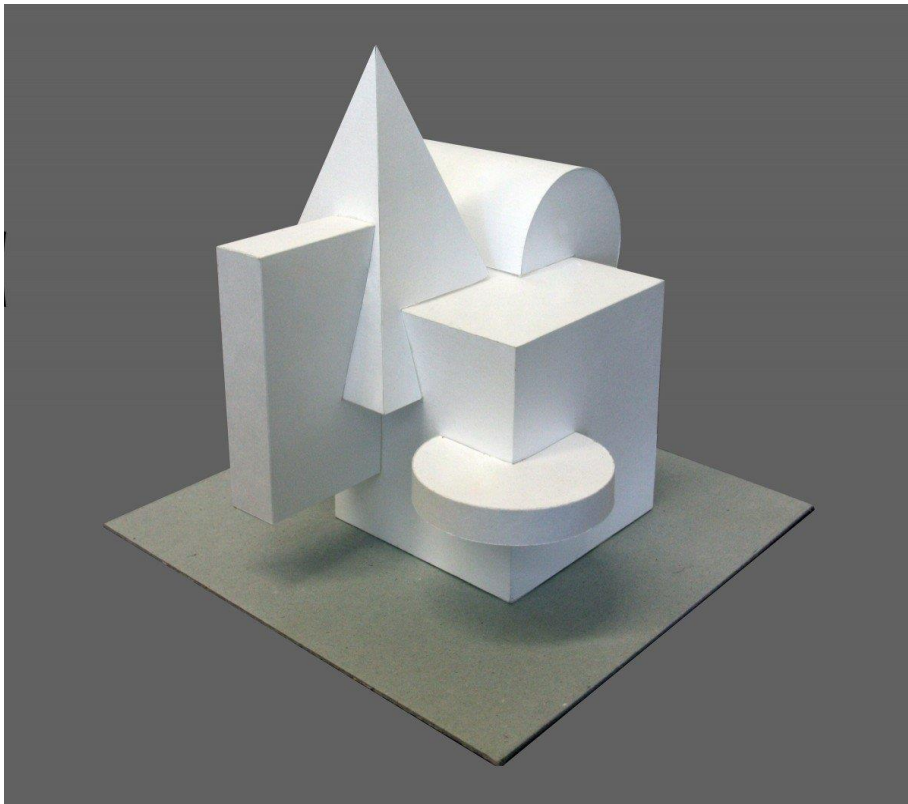
1-сүрөт.

2-сүрөт.

3-сүрөт.

4-сүрөт.

V. 1) Баалоо.

2) Үй тапшырмасы:

Үч өлчөмдүү композицияны түзүү.

Геометриялык фигуралардан турган макет.

Композиция декоративдик болушу керек. Өлчөмү 20*20см.

Мында ахроматикалык жана каалаган хроматикалык түстөр колдонулат.

Колдонулган адабияттар

1. Голубева, О. Л. [Текст] Основы композиции: Учебное пособие-2-е изд/ О. Л. Голубева –М.: Изд. дом «Искусство», 2004. -120с. ISBN 5-85200-417-0
2. Паранюшкин, Р. В. [Текст] Композиция: теория и практика изобразительного искусства / Р. Паранюшкин. — Изд. 2-е. — Ростов н/Д: Феникс, 2005. — 79, [4] с.: ил. — (Школа изобразительных искусств). ISBN 5-222-07410-2
3. Азизян И.А. Теория композиции как поэтика архитектуры. / И.А.Азизян, И.А.Добрицына, Г.С.Лебедева; М.: Прогресс-традиция,2002
4. Араухо И. Архитектурная композиция. [Пер. с исп]. — М., Высшая школа,1982
5. Арнхейм Р. Динамика архитектурных форм. / Перевод с англ. В.Л.Глазычева. — М.: Стройиздат, 1984.
6. Барбышев Е., Сомов Г. Формообразующие структуры и архитектурная форма//Архитектура СССР. — 1990, №2. — С.74-80.
7. Витрувий. Десять книг об архитектуре: [репринт. изд.] / Витрувий. — М.: Архитектура-С, 2006. — 328 с.
8. Кишик, Ю.Н. Архитектурная композиция: учеб. / Ю.Н. Кишик. — Минск: Выш. шк., 2015. — 208 с.
9. Объемно-пространственная композиция: учеб. для вузов / А.В. Степанов [и др.]. — 3-е изд. — М.: Архитектура-С, 2019. — 256 с.

Түзгөн: Абдимомунова Г.Ө.

«Композициялык моделдөө» сабагы боюнча практикалык сабактарга усулдук колдонмо 750100 «Архитектура», 750200 «Архитектуралык чөйрөнүн дизайны» адистиктери үчүн // Абдимомунова Г.Ө. - Ош: ОшТУ, 2025 - 60 б.

Басылма форматы 60x84/16

Көлөмү 4,2 шарттуу б.т.

Тиражы 20 экземпляр.

Буйрутма №_____

723500, Ош, көч. Исанов 81, Ош технологиялык университети, «Архитектура жана курулуш» институту.

